AKİS

HAFTALIK
AKTÜALİTE
DERGİSİ
8 TEMMUZ 1967
ATI : 125 KURUŞ

S. Demirel

Mecliste Partiler

B. Ecevit

T. Feyzioğlu

S. Aren

Felsefelerini Anlattılar

BÜTÜN AĞRILARA KARŞI

GRİPİN

GRİPİN, baş, diş, adale sinir ve lumbago ağrılarını teskin eder
GRİPİN, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır
GRİPİN, grip ve nezle başlangıcında birçok fenalıkları önler

FAYDALIDIR...

(Yeni Ajans: 4819) — 246

Cilt: XXXIX Yıl: 14 Sayı: 681

SAHİBİ VE BAŞYAZARI:

Metin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU GENEL YAYIN MÜDÜRÜ :

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ:

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — SİNEMA: Nijat Özön — TİYATRO: Naciye Fevzi, Lûtfi Ay — DÜNYADA: T. Kemal

İstihbarat Tel: 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU:

K.Y.A.

KAPAK BASKISI :

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF:

T.H.A. — Dinçer Olcay

KLİŞE:

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI :

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI:

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER :

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER :

Hürriyet Matbaası — Ankara

BASILDIĞI TARİH :

5.7.1967

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA-TEL: 1189 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

İkinci beş yıllık plân, şu satırların yazıldığı sırada Meclis tarafından* onaylanmış bulunmaktadır.

Dikkati çeken husus, seçimler öncesinde milletin karşısına "plân yerine pilav" sloganı ile çıkan A.P'nin bu defa âdeta plânın koruyucu; meleği kesilmesi, buna karşılık, plâncı partilerin ise plâna kırmızı oy vermeleridir.

Aslında, madalyonun öbür yüzünde yatan gerçek şudur: A.P., ancak, 27 Mayıs Türkiyesinin şartlarına uygun bir politika izlemek suretiyle iktidarda kalabileceğini, aksini yaptığı takdirde, değil sandıktan çıkmak, gökten zembille inse, devrimci güçler tarafından iktidardan uzaklaştırılacağım bilmektedir. Bu sebepledir ki AP. yöneticileri, 27 Mayısla gelen kurum ve kuruluşları şeklen muhafaza etmeyi bir "iktidar teminatı" saymakta, özü boşalmış bu kuruluşları A.P. İktidarının birer âleti, yardımcısı halinde kullanmak istemektedirler. Doğrusu, bunda da basan kazanmaktadırlar. Bir Plânlama Teşkilâtı bugün bir tapu dairesi niteliğine bürünmüşse, bunda bu taktiğin rolü büyüktür. Meselâ, bir takım çevrelerde, sağlam kuvvetlerin AP.'den yana olduğu havası estirilmek isteniyorsa bu, şüphesiz, izlenen plânın zorunlu bir sonucudur. Sonra, gençlik kuruluşları içindeki karışıklık da, A.P.'nin, kendi politikasına uygun bir gençlik yaratma çabasından ileri gelmektedir. Devrimci kuruluşlara karşı değilmiş gibi görünerek kamuoyunu aldatmak, oyalamak ve böylece, zaman kazanarak, bu devrimci kuruluşları kendi çıkarlarına uygun biçime sokmak. İşte, A.P. yöneticilerinin yapmak istedikleri budur. A.P.'li yöneticiler, kendi zevklerine uygun gördükleri elbiseleri bu devrimci kuruluşlara prova etmektedirler.

Mecliste geçen, plânla ilgili görüşmeler bunun en açık örneğini teşkil etmektedir. A.P., Alicanın bile sağda bulduğu bir plânla Meclisin karşısına çıkmış ve plânı özel sektörün çıkarı emrine vererek, 27 Mayısın en köklü kuruluşu sayılan Devlet Plânlama Teşkilâtının çanına ot tıkamıştır.

İkinci beş yıllık plânın Mecliste görüşülmesi, partilerin kendi felsefelerini anlatmalarına da fırsat vermiştir. A.P.'nin plândan ne anladığı biliniyordu ama, İktidardan ne anladığı doğrusu merak konusuydu. Bu merak, Demirelin ağzından dökülen incilerle giderilmiştir. Ayrıca, G.P. ve onun "şerbet düşmanı" liderinin muhalefet anlayışı da merak konusuydu. Feyzioğlunun, G.P.'sine çizdiği rota -ama, ne rota!-, bu görüşmeler sırasında, bütün açıklığıyla ortaya çıkmıştır. Ana muhalefet partisi Genel Sekreteri Ecevit ise, plân münasebetiyle yaptığı konuşma ile, "Ortanın Solu"nun ne menem şey olduğunu bir kere de Meclis kürsüsünden açıklayarak, bazı soruları açıklığa kavuşturmuştur. Kısaca ifade etmek gerekirse, partiler, plân görüşmeleri vesilesiyle seçmenlerine seslerini bir kere daha duyurmak fırsatım bulmuşlardır.

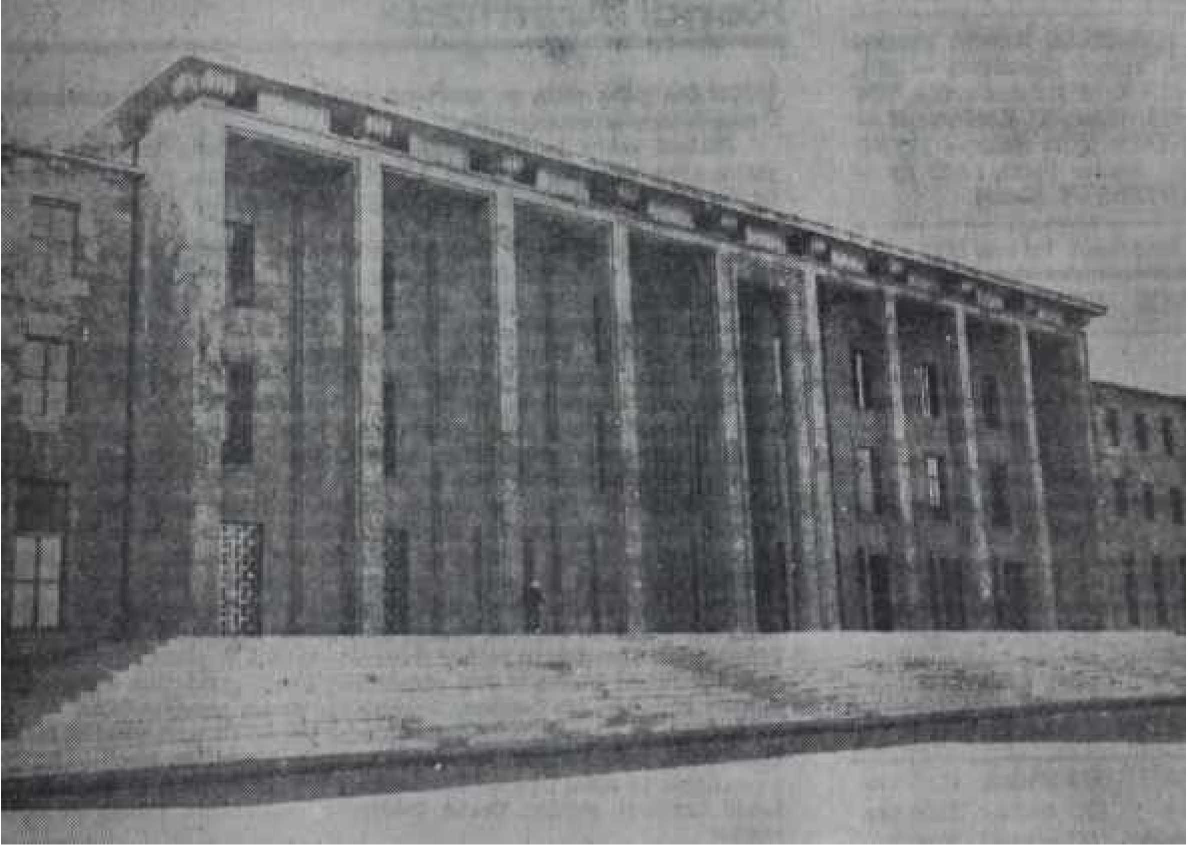
Saygılarımla

AKİS

Cilt: XXXIX Sayı: 681 8 Temmuz 1967

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

T.C. Parlâmento binası
Gözlerin hedefi

Millet

Parlâmentoya bakış

Plân görüşmelerinin Mecliste tamamlanmasından itibaren Meclisin yaz tatiline gireceği günlere kadar gözler, Başkentin büyük ve gösterişli Parlâmento binasına çevrik kalacaktır. Şu iki, en çok üç hafta içinde cereyan edecek hadiseler, Meclis önüne getirilecek konular memleketteki huzur ile yakından ilgili olacaktır.

İktidar partisi çevrelerinde bir takım baskı tedbirlerinin hevesliler boldur. Bunların çoğu, makbul sebep diye "Teşkilâttan gelen tazyik"i göstermektedirler. Bir milletvekili bu hafta şöyle demiştir:

"— Teşkilâttan, iktidarda biz miyiz, yoksa başkası mıdır diye soruyorlar.."

Zaten bu suali işitmek için Teşkilâta kadar gitmeye de lüzum yoktur. Bir çok milletvekili bunu daima tekrarlamakta, hattâ elinde kalem olanları her gün bunu yazmaktadırlar. Meselâ İstanbul Milletvekili ve Son Havadisin fıkracısı Orhan Seyfi -Tonton- Orhon bunların başında gelmektedir. Bunlara göre AP'nin iktidarda bulunduğunu ispatlaması ancak bir takım baskı tedbirlerini uygulamakla kabil olacaktır. Çetin Altanın dokunulmazlığının kaldırılması, Temel hak ve hürriyetler kanununun geçirilmesi mahkemelere daha fazla adam verilmesi, Cumhurbaşkanından sonra Başbakan tarafından da -ne hikmetse- Anayasa dışı ilân edilen sosyalist cereyanların bir punduna getirilip yasaklanması başlıca istekler arasındadır. AP'de bir çevre, Meclis' tatile girmeden bu işlerin halledilmesini istemektedir.

Aslında böyle bir yolun mem-

Plânsız devrenin eşiğinde

Metin TOKER

1967 Türkiyesinde bir sorumlu kimse çıkar da "Bize plân değil, pilâv lâzımdır. Ben plân yapmıyorum. Plânlama Dairesini de lâğvediyorum" derse memleketin sağlam kuvvetleri onun iktidarının devamına izin vermezler. Zira böyle bir iktidar, Anayasa ile çizilmiş meşruiyet hudutlarının dışına çıkmış olur.

Ama bir iktidar pilâv gibi plân yapar, Plânlama Dairesini de muma çevirirse ne olur?

O zaman, Türkiyede şimdi olan olun

Plân görüşmelerinin insanı güldüren bazı özellikleri her halde uzun süre hatırlarda kalacaktır. İlk Beş Yıllık Plânın uygulanması şuasında iki Başbakan Yardımcısı plânı iki ucundan tutup çekiştirirlerdi. Bunlardan Feyzioğlu tatbikatı daha sola götürmeye çalışır, Alican sağa kaydırmaya çabalardı. Alicanın kendisinin de, partisinin de Feyzioğlu ve o zamanki partisi C.H.P.'den daha liberal temayüllü oldukları bilindiği için bunun şaşılacak tarafı yoktu. İkinci Koalisyonun bu tarz çekişmelerin ve onun doğurduğu hırçınlıkların, inatlaşmaların sonucu dağıldığım söylemek bir hata değildir.

İkinci Beş Yıllık Plânın Meclisteki müzakeresi anasında görülen ne olmuştur? Liberal temayüllü Alican bile bunu "fazla sağda" bulmuştur. Gerçekten de öyledir. Buna mukabil, bir vakitlerin koyu devletçisi Feyzioğlu artık başka türküler çağırdığından plânın "tam karar" olduğunun savunmasını yapmıştır.

Böyle eğlenceli teferruatın yanında asıl mesele, Plân ve Başbakanın sekiz saatlik konuşması birarada gözden geçirildiğinde son derece endişe verici bir durumun ufukta belirmesidir. A.P. plânsız ve programsız bir "gönle göre kalkınma" devrini tekrar açmaya hevesli görünmektedir. Hattâ, bunun hazırlıklarına başlamış olduğu rahatlıkla söylenebilir. Geçirilmek istenilen ve "Yetki Kanunu" diye bilinen meşhur kanun bunun bir delilidir. Hükümet üzerinde bir takım "görünmeyen kuvvetler"in etkisi de kendini gittikçe hissettirmektedir. Bugünkü Türkiyenin 1 numaralı vurgun sahası olduğu artık kesinlikle tescil edilmiş bulunan "montaj sanayii"nin ağaları, dışarda çalışan işçilerin otomobil permilerine usun zamandır karşıydılar. Bunların şu anda kısıtlanmış, hattâ yasaklanmış olmasını bir tesadüfe bağlayanlar çok olmayacaktır. Otomobilin de, her şeyin de yerlisini yapmak iyidir. Ama bir tekele yol açan, her türlü rekabeti ortadan kaldıran, başıboşluk getiren suni, zorlama, zararlı himaye tedbirleriyle değil.. Onbinlerce işçinin ve memleketin menfaati "görünmeyen kuvvetler"in menfaatinden daha fazla kaale alınmak gerekir- Montaj Sanayiinin herkes tarafından bilinen "yağlı kuyruk" tarafları inanılmaz kârlar sağlayan açık kapıları üzerinde durulmaya yanaşılmaması eski "alan da türk, satan da türk" felsefesinin hortladığını göstermektedir.

Plân diye ortada bir metin bulunacak. Klâsik devlet dairelerinden biri haline getirilmiş Plânlama Dairesi de kalacak. Fakat İktidar, bütün ipleri kendi elinde tutacak. Bu, "kuvvetli icra"mn ötesine geçmek istidadını şimdiden taşımaktadır. Bilhassa kamu fonundan özel sektöre fon aktarma yetkisinin bir prensip haline getirilmesi, özel sektör temsilcilerinden yükselmiş "Biz devletten çatır çatır para alırız. Devlet bize faizsiz kredi de vermelidir, bedava arsa da.." -koynunuza da bir kadın istemez misiniz?- hezeyanlarının bu sektörce reddedilmemesi mide bulandırmaktadır. Bu tarz bir yönetim kısa sürede, bünyesinde taşıdığı suiistimallere yol açacak, o zaman bunların söylenilmesini, yazılmasını, tenkidini yasaklayacak çareler aranacak, bir kapalı devrin hasreti çekilmeye başlanacaktır. Hürriyetçi D.P.'nin kopkoyu bir totaliter parti haline gelmesi bir günde ve kendiliğinden olmamıştır. Menderesin "gönle göre kalkmma"sı o kadar kirli çamaşır doğurmuştur ki bu parti, hayatını bir Tahkikat Komisyonu macerasıyla kapatmıştır.

Bugün için memleketteki kontrol mekanizmasının işlediği, iyi işlediği reddedilmez bir gerçektir. Şahıslar da, müesseseler de görevlerini yapabilmekte, aşırılıkların karşısına gereği gibi çıkabilmektedirler. A.P. içindeki bunların susturulması hevesinin henüz Genel Başkan seviyesine ulaşmış olduğunu gösteren bir işaret yoktur. AP.'nin o talihsiz "Dokunulmazlık Meselesi"ni de aklın ve basiretin gösterdiği yönde çözümlemesi ümidi, ihtimali henüz yitirilmiş değildir. Ama "gönle göre kalkınma" çok kötülüğü, rahatsızlığı, pisliği beraberinde taşıyan bir sistemdir. Buna plânlı ve programlı kalkınmanın tercih olunması sebepsiz değildir. İkinci yolun güçlükleri bulunabilir. En önemli güçlük, bunun samimiyet ve açıksözlülük istemesidir. Bir politikacı seçmeninden "Senin bir şey yapmana, taş atıp kolunu yormana lüzum yok. Ben seni kalkındınran. öyle, Ortanın Sağıymış, Ortanın Soluymuş, bakma onlara. Bu memleket doktrine muhtaç değil" diye oy isterse, kalkınma ancak "gönle göre" olur ve "gönle göre kalkınma" da mutlaka Menderes ile D.P.'nin akıbetini getirir. Onların bir "püf noktası'nı göremedikleri için bu âkibete uğradıklarını sanmak, bu noktayı görselerdi kaderlerinin başka olacağına inanmak insanın kendi kendisini kandırmasından başka şey değildir. D.P.'nin âkibeti, eşyanın tabiatının kaçınılmaz icabıydı.

O zaman yapılacak şey o yolu tutmamaktı. Bugün yapılacak şey o yolu tutmamaktır.

leketî nasıl huzursuzluğa götüreceği ve havayı nasıl gerginleştireceği başka bazı AP'lilerin meçhulü değildir. DP'nin hatırası bunların hafızalarında mevcuttur. DP'nin kendine hayatı böyle teşviklerle zehir ettiği unutulmamıştır. Bunun yerine müsamahada devam edilmesi, ilkel duyguların tesiri altında kalınmaması için çalışanlar vardır.

Muhalefet hiç şüphesiz, yaz gelirken AP bu tarz bir hata işlerse memleketin dört köşesinde şiddetli kampanyalar açmak için konu sıkıntın çekmeyecektir. DP ile AP arasındaki paralel, kaybolmayacak şekilde çizilecek ve İktidardaki sinirlilik mutlaka artacak, buna mukabil Muhalefet, bilhassa C.H.P. ile MP ortalığı hallaç pamuğu gibi atacaklardır.

Önümüzdeki iki haftanın Parlâmento için bu derece önemli olması bu yüzdendir. -

MECLİS

Pilâv başında nutuk

(Kapaktaki sözcüler)

Başbakan Süleyman Demirel, geçtiğimiz haftanın sonunda "Mübarek Cuma" gününe rastlattığı -Demirelin, dikkati çekecek davranışları hep cumaya rastlatmak gibi bir huyu vardır- konuşmasını şöyle tamamladı:

"— Plânın memlekete ve millete hayırlı olmasını Cenabıhaktan niyaz ediyor, beni uzun saatler dinlediğiniz için hepinize teşekkür ediyorum,."

Doğrusu, Millet Meclisinin, konuşmayı baştan sona izleyebilen cefakâr üyeleri, teşekkürü fazlası ile hak etmişlerdi. Zira, Demirelin konuşması sekiz saat sürmüştü. Bu sekiz saatlik konuşma, üstelik, bir fikir silsilesi takip etmemiş, daldan dala atlıyarak, zaman zaman dereden tepeden bahsederek, bazen üç saat önceki bir cümleyi yeniden açıklıyarak devam edip gitmişti. Demirci, İkinci beş yıllık planın Meclisteki görüşülmesinde yapılan tenkitleri cevaplandırıyordu. Bu konuşma hakkında AP'li kalemşörler yağcılık yanşına çıktılar. Bu methiyeleri okuyup konuşmayı merak eden ve AP liderinin plân vesilesiyle yaptığı uzun konuşmayı tetkik ederek iktidarın kalkınma görüşünü öğrenmek isteyenler, hayal kırıklığına ve kafa karışıklığına uğramaktan kurtulamadılar.

Demirel konuşuyor
Lâf maratonu

Kulağa Küpe

Poh, poh, poh! Ispartalı analar ne devlet adamı yetiştiriyorlar!

Kudüsün statüsü -"statüko" değil- günün meselesi ya.. Dünyanın büyük devlet adamları bu konuda kendilerinin ve memleketlerinin fikirlerini söylüyorlar.

Buyrunuz, bizimkinin lâflarını:

"Dışişleri Bakanı Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Kudüs meselesinin bizi çok yakından ilgilendirdiğini ifade etti. Bunun taşıdığı anlam şudur: Kudüsün alacağı statüko üzerinde hassasiyetle duruyoruz. Bu statükonun bizi rencide etmeyen bir şekilde olmasını isteriz."

Anladınız değil mi, Kudüsün statüsü hakkındaki "türk görüşü"nü?

Bir şey anlamadınız mı?

Allah, Allah! Yahu, ne va anlamayacak bunda.. Türkçe konuşuyoruz, türkçe..

Demirel öyle kavram karışıklıkları yapmış, hayalinde bir takım tablolar yaratarak bunlara öyle akla gelmez cevaplar vermişti ki, mutedil kimseler bile tepki göstermekten kendilerini alamadılar.

Millet Meclisinde plân üzerinde yapılan ve Demirelin sekiz saatlik konuşmasıyla renklenen görüşmeler yine de bir konuya açıklık getirdi: Türkiyenin meseleleri karşısında bellibaşlı partilerin aldıkları tutum belli oldu. İktidar sorumluluğunu taşıyan AP, memleketin beş yıllık geleceğini şekillendireceği, hayatını çizeceği ve kalkınma fâaliyetlerini biçimlendireceği iddiasiyle İkinci beş yıllık plânı hazırlamış ve getirmişti. Gerçi bu vesikayı gerçek bir plân olarak kabul etmekte tereddüt gösterenler olmadı değil. Hattâ Demirel dahi, belki bir dil sürçmesiyle, şöyle dedi:

"— Bu plân için, yerli ve yabancı, ün yapmış bütün uzmanların mütaleası alınmıştır, tam bir plândır, demiyorum. Ancak, Plâncılarımızın fedakâr gayret ve çalışmalarının 'eseri bir dokümandır."

Zoraki nikâh

Aslında, 27 Mayıs olmasaydı, plânlı kalkınmayı zorunlu kılan bir Anayasa mevcut bulunmasaydı, bir AP İktidarı plân hazırlar ve buna sahip çıkar mıydı? Bu sorunun cevabı, İktidarın davranışları dikkatle izlendiğinde rahatça ortaya çıkmaktadır. Aslında AP'nin kalkınma için tercih edeceği yol ne Anayasadaki sosyal direktiflere ve ne de ciddi bir plânlamaya uyacak cinstendir. Ne var ki, yedi yıl önce bir mayıs sabahı "tanka çarpılmış"tır ve AP, iktidara geldiğinde bir takım emrivâkileri kabul zorunda kalmıştır.

Bu, ikinci beş yıllık plânla ilgili parlâmento çalışmalarında ayan beyan belli olmuştur. Demirdi, neden bîr plân getirdiğini, çok defa, "plânın bir Anayasa emri olduğunu" ifade ile izah etmiştir. Gerçi "çaresiz kaldık, uyduk" dememiştir ama, iktidarın edası budur.

Demirel, sekiz saatlik konuşmasında 27 Mayıs ve 1961 Anayasası karşısındaki kompleksini de açığa vurmaktan kendini alamamıştır. Meselâ, 27 Mayıs sebebiyle yüksek memurlar hakkında açılan onbinlerce dosya yüzünden, avukat parası vermek için karılarının bileziklerini satan memurların çekingenliğe uğradıklarını ve bundan ötürü işle-

rin iyi yürümediğini söylemiştir. Anayasaların "haklar beyannamesi niteliği taşıdığı"nı ileri sürmüş ve şöyle demiştir:

"— Bizim Anayasamız da bir haklar beyannamesidir!"

İşte Demirel, Anayasayı böyle görmek istemektedir. Çünkü bu Anayasa, Demirelin kafasına hiç uymayan ve onun rahata düşkün mizacında -çok kullandığı bir deyimle- "dar ceket" tesiri yaratan direktifler getirmiştir. 1961 Anayasası sosyal ve ekonomik demokrasiyi hedef göstermektedir. Dengeli kalkınmadan, sosyal adaletten, âdil gelir dağılımından bahsetmekte, "iktisadî ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık

Bülent Ecevit
Açık ve seçik

haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir" demektedir.

İktidar ise, açık açık, kapitalist kalkınma metodlarını denemek niyetindedir.

Bu görüş, artık çok gerilerde kalmıştır. Bu metodu en son uygulayan ve başarı kazanan ülke, Japonyadır. Ama Japonya bir avantaja sahiptir: Yüzyıllarca sınırlan Batıya kapalı olduğu için, fakir Japon köylüsü, dininin de etkisiyle, kanaatkar kalmış, memleketi sanayileşirken bir lokma bir hırkaya razı olmuştur. Japonya kalkmalı çok olduğu halde, ücretler hâlâ düşüktür, kalkınmanın asıl cefasını çekenler, haklarını hâlâ alamamışlardır. Çünkü japon sanayii, düşük ücrete, ucuz maliyete dayanmaktadır. Bu şartlar değiştiği takdirde, dünya piyasalarında zorluklarla karşılaşabilir.

Bugün için bu usûlü uygulamak, artık iyice imkânsızlaşmıştır. Hele de az gelişmiş ülkelerde... Çünkü bağımsızlığına yeni kavuşmuş ülkelerde dahi fakir kitleler, haberleşme imkânlarının bolluğu yüzünden ileri yaşama örneklerini görmüşler, "yükselen bekleyişler" denilen duruma gelmişlerdir. Bu fakir, fakat yeni ihtiyaç maddelerini tanımış kitleler, tüketim ve ücret seviyesini yükseltme yönünde baskı yapmaktadırlar. Hele Türkiyede kitleler, hiç bir şekilde geri dönülemiyecek ölçüde uyanmıştır. Destekleme alımları ile eline para geçen köylü, transistor, şeker, gaz ve basma devrinden daha ileri tüketim seviyesine geçmek istemektedir. Toplu Sözleşme ve Grev Kanunlarıyla ise işçiler, ücretlerini yükseltmek için, kanunî silâhlara kavuşturulmuşlardır. Verilen hakları işçilerden geri almak teşebbüsü çok tehlikelidir. Ama buna rağmen, AP İktidarı bu yolu denemek niyetinde görünmektedir. Mecliste plân görüşülürken; Aydın, Yalçın, açıkça Japonyayı misal göstermiş, plânlı devrede tüketim harcamalarını arttıracak ücret politikasından kaçınılması gerektiğini söylemiştir! Getirilen plân, bu kalkınma metodunun hedef edinildiğini anlatmaktadır. Bu teşhisi en açık ve net şekilde koyan, CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit olmuştur.

Ortanın Solunda tenkit

Ecevit, geçen hafta Çarşamba günü yaptığı konuşmada, toprak reformuna yer vermeyen, buna karşılık, köyden şehre akım hızlandırmayı hedef alan, bunu "sanayileşmenin itici gücü" kabul eden İkinci beş yıllık plân ve bu dokümanla bir daha suntan kalkınma felsefesi hakkında şöyle dedi:

"— Kentlerde işsizler çoğaldıkça, iş arayanlar, bir ekmek parası uğrunda en ağır çalışma şartlarına, en düşük ücretlere razı olanlar arttıkça, yatırımcılar ucuz işçi çalıştırmak, işçi ücretlerini kırmak, toplu sözleşme düzenine, grev hakkına rağmen ücretleri düşük tutmak imkânını bulacaklardır. Öylelikle o düşük ücretli, o asgari yaşama düzeyindeki işçilerin cılız omuzlarında ve yalnız halkı değil devleti de sömürecek bir avuç sözde iş adamının eliyle sayın Demirelin hayal ettiği 'büyük, endüstriyel türk toplumu' kurulacaktır."

Plândan ve îktidarın tutumundan, asgari ücret üstünde ücret artışlarının durdurulması için her şeyin yapılacağının, hattâ grev hakkım kaldırma teşebbüsüne girişileceğinin anlaşıldığını ifade eden Ecevit, Demirelin, Senatoda "biz asgarî yaşama seviyesini hedef alıyoruz" cümlesini kullandığını hatırlattı ve,

"— Anayasada belirtildiği gibi, 'insan haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi' değil, 'asgarî yaşama seviyesi'..- İşte, büyük Türkiyeyi, endüstrileşmiş Türkiyeyi yaratacak AP İktidarı plânının, köylüsüyle,

Turhan Feyzioğlu
"Karakolda doğru söyledi"

işçisiyle ve küçük memuruyla yoksul türk halkına verdiği söz budur. Milli gelirden ancak yüzde 24.5 pay alabilen alt ve orta gelir dilimlerindeki yüzde 60 nüfusa verdiği söz budur! Fakat, kolay yoldan servet yapmak isteyenlerin, topluma bir şey katmaksızın servetlerine servet katmak isteyenlerin, büyük toprak sahiplerinin, şimdilik korkmaları, kaygılanmalar için bir sebep yoktur. Büyük toprak sahibinin bütün toprağı elinde kalacaktır. Belirli bazı iş adamlarına, başka hiç bir kaynak bulunamazsa, Meclisten geçirilecek plân uygulaması ile ilgili kanun uyannca, Sosyal Sigortalar Kurumunun sosyal güvenlik fonlarından, yani işçinin yaşlılık,

hastalık, sakatlık parasından yüz milyonlar verilecektir. Bu yetmezse, devletin sağlıyacağı iç kredilerle, dış kredilerle, bütçeden yapacağı aktarmalarla" gene belirli bazı iş adamları daha çok zengin edilebilecek, devlet işletmelerine ortak edilebilecek, böylece bunlar, devletin sırtından, halkın sırtından servet yapabileceklerdir.." dedi.

Bu talihsiz denemenin, neticede, Türkiyeyi, Amerikayı aratmıyan şatafatlı şehirleri, topraksız köylüleri ve düzinelerle köy sahibi efendileri ve gösteriş yatırımları ile bir Güney Amerika ülkesine benzeteceğini, sosyal huzursuzluğun sürekli patlamalar meydana getireceğini ve komünizmin yayılmak için fırsat bulacağını ifade eden CHP Genel Sekreteri, AP'nin uzun süre iktidarda kalmasının Türkiyeye bunları getireceğini, bu, gözle görülür tehlikelerin ancak. Anayasanın ekonomik ve sosyal ilkelerine uygun Ortanın Solunda bir politika ile önlenebileceğini bildirdi.

İktidarı ve onun iz sürücüsü Güven Partisini en çok kızdıran konuşma, Ecevitinki oldu. Aydın Yalçın, sükunetini kaybederek, Ecevite "paranoyak" demeğe kalktı. Fakat aldığı cevap hem kendisini ve hem de Aydın Yalçını grup başkanı yapmak şanssızlığı ile malûl AP Grupunu pek üzdü.

Değişen Meclis

Bu plân müzakereleri, Millet Meclisinin manzarasının değiştiğini gösterdi. Meclis, eskisi gibi "dikensiz gül bahçesi" değildi artık. Ana muhalefet partisinin kendisini tamamen topladığı ve dipdiri bir hüviyete girdiği görülüyordu. Ortanın Solu hareketi, ana muhalefet olarak kürsüde en güçlü sözcüler ve görüşlerle temsil ediliyordu. Plân müzakereleri, CHP için bir şeyi ispata vesile verdi: Bir parti, kendi içindeki sabotörleri tasfiye edince, sayıca azalsa bile, gerçekte kuvvetleniyordu. CHP'nin Grup ve Genel Merkez yöneticileri, plân müzakerelerine bunu ispat heyecanı ile hazırlandılar. 20 kadar profesör ve bilim adamıyla işbirliği yapıldı. Bilim adamları grupunun koordinasyonunu Parti Meclisi üyesi Besim Üstünel üzerine almıştı. Üstünelin çalışma kapasitesi de bu vesile ile ortaya çıkmış oldu. Plân müzakerelerinden önce CHP'li Grup yöneticileri, 14 komisyonda bütün parlamenterleri görevlendirdiler. Bilim adamlarının teknik çalışmalarına paralel olarak, bu komisyon çalıştı. Siyasî tercihler büyük dikkatle yapıldı. Netice başarı idi. Grup Başkan vekilleri Nihat Erim ile Kemal Satırın ve Genel Sekreter Ecevitin konuşmaları aynı politikayı çeşitli yönlerden işleyen ve tamamlıyan şekilde düzenlenmişti. AP'liler dahi CHP Grupunun canlılığını itiraf zorunda kaldılar. CHP Grupu işe öyle sıkı sarılmıştı ki, görüşmelerde, söz sırası almak için, görüşmelerin başlıyacağı günün sabahı saat 05'00'te gelen ilk AP'li, Şadi Binay 16. olabildi. Kendisinden önce gelenlerin hepsi CHP'liydi.

Bu manzaraya çok canı sıkılan kimselerini başında Demirel geliyorsa, onu takibeden de mutlaka Feyzi oğlu idi. GP Başkanı, sabote etmek istediği partideki canlılığa bir türlü tahammül edemedi. CHP sözcülerine, bir parti başkanı değil de sanki silâhşörlük görevini yüklenmiş bir milletvekili hafifliğiyle durmadan sataştı. CHP'lilere cevap vermekle kendini görevli saydı ve ikide bir kürsüye çıktı. Hattâ bir defasında, CHP'nin bir sataşmasına cevap için söz talep etti. Oysa, ortada sataşma filân yoktu. Başkan söz vermedi. Feyzioğlu direndi ve AP'lilerin oylarıyla kürsüye çıkabildi. GP lideri, plân üzerindeki uzun konuşmasında da yanardöner bir politika izledi. AP'nin plânını büyük ölçüde methediyor, arada ufak tenkitler ileri sürüyor, muhalefetin yapıcı olması gerektiğini, belirtiyor, sonra da bir iktidar partisi lideri edasıyla muhalefet partilerine şiddetle saldırıyordu. Demirel ve AP'liler, Feyzioğlu ve diğer G.P.'lileri alaylı gülümsemelerle dinliyorlar, arada gönüllerini almak için, bir-iki önemsiz önergelerini kabul ediyorlardı.

GP'liler, bu tutumlarının kamuoyunda nasıl karşılandığını çok merak ediyorlardı. Bir ara, Feyzioğlu kürsüde konuşurken, Arif Ertunga kulise çıktı ve oradaki iki gazeteciye "Turhan beyin konuşmasını nasıl buldunuz?" diye sordu.

Gazetecilerden biri,

"__Nerede eski Feyzioğlu!.. AP'yi sokup sokup çıkarırdı" diye cevap verince, Ertunganın suratı asıldı,

"— Bekleyin, bekleyin, o da olacak! Hele bir teşkilâtı kuralım, hele bir Ekim ayını geçelim!" dedi.

Fakat Demirelin bir davranışı, GP'yi büyük hayal kırıklığına uğrattı. Demirel, sekiz saatlik konuşmasında GP'ye cevap lüzumunu dahi hissetmedi! Bu derecede kaale alınmamak GP'lileri çok kızdırmış olmalı ki, plâna kırmızı oy verdiler. Bunun Üzerine AP Grup Başkan Vekili Osman Sabit Avcı, GP için "şaşırdılar" deyimini kullanarak alay etti.

TİP ve diğerleri

TİP Grupu da görüşmelerde oldukça faaldi. Fakat CHP kendini toparlamış, muhalefet saflarında tek

Devlet. Plânlama Teşkilâtı binası
Pilavcı bir plâna doğru

ciddi ve farklı fikir söyleyen parti olarak TİP'in bulunduğu devre geride kalmıştı. Bu, TİP için bir şanssızlıktır. Ortanın hemen solundan en uca kadar bütün sol muhalefeti TİP'in tek başına temsil edemiyeceği anlaşılmıştır. TİP, artık, doktriner solun temsilcisidir. TİP sözcüsü Sadun Aren, plân üzerinde yaptığı konuşmada, meseleyi doktriner açıdan eleştirdi. Ortanın Solunda CHP ile sosyalist TİP'in farkı -Demirel anlamamazlıktan gelmekte ısrar etti ama-, artık açık açık ortaya çıkmıştır. Müşahhas meselelerde farklar daha iyi görülmektedir. Bu iki parti aynı haksızlığa karşı çıkmakta, aynı sosyal dengesizlikleri ve adaletsizlikleri teşhis etmektedirler. Ama benzerlik orada bitmektedir. İş çare aramaya ve metoda geldi mi, TİP'in marksist hüviyeti ile CHP'nin doktrinden uzak faydacı tutumu ak ile kara gibi ayrıllmaktadır. Sadun Aren, kürsüde, merkeziyetçi plânı savundu. Merkezî olmıyan bir plânın tasavvur edilemiyeceğini ifade etti ve plânın hem merkeziyetçi, hem emredici ve aynı zamanda demokratik olabileceğini söyledi. Emek bütün değerlerin kaynağı idi, ki bu da doktriner bir görüştür. Bu görüşten hareket eden Aren, sosyal adaletin sağlanması için, fertler arasındaki sermaye farklarının azaltılması gerektiğini, bunun tek yolunun, sermayenin fertler elinde değil devlet elinde birikmesi olduğunu söyledi. Plânda toprak reformuna yer verilmemiş olmasını, Özel sektöre beş yılda iç ve dış kredi olarak 7 milyarı aşkın kredi sağlanmasını tenkit eden TİP sözcüsü, ilginç ve değişik bir fikir ileri sürdü: yüzde 7 olarak tesbit edilen kalkınma hızı azdı ve bunun daha arttırılması, yüzde 8'e çıkarılması mümkündü. Aren, getirilen vesikanın, Başbakanın "izmlere karşı" olduğunu iddia etmesine rağmen kapitalist kalkınma metodunu benimsediğini, aslında bunun bir plân olmadığını ifade etti, konuşmasını şöyle tamamladı:

"— Buna rağmen, türk ekonomisi bir miktar gelişecektir. Ancak, bu gelişme ne gereği kadar hızlı, ne de gereği kadar dengeli olmıyacağından, meselelerimizi çözmiyecek, aksine, daha da arttıracaktır.."

YTP, Azizoğlunun "Türkiyede geri kalmış bölgeler diğer bölgelerin müstemlekesi halindedirler" şeklindeki cümlesinin dışında pek dikkati çekmedi, YTP'li Alican, partisinin plâna beyaz oy vereceğini ilân etmişti. Fakat sonra YTP de GP gibi kırmızı oy kullandı. MP, Bölükbaşısızdı.

Prof. Abadan

Memleketimizin tanınmış bilim adamlarından, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Prof. Yavuz Abadan, bir kalp yetersizliği sonucu yatırıldığı ve tedavi edilmekte olduğu Tıp Fakültesi Hastahanesinde, geçtiğimiz hafta Cuma günü saat 21.55'te hayata gözlerini yumdu.

Türk düşünce hayatında önemli bir yeri olan Prof. Abadanın cenazesi, Pazartesi günü kaldırıldı. Bu münasebetle düzenlenen törende, başta C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü olmak üzere, siyası parti temsilcileri, Genel Kurmay İkinci Başkanı Org. Refik Tulga, Üniversite öğretim üyeleri, çok kalabalık bir öğrenci topluluğu ve merhumun aile dostları hazır bulundular. Siyasal Bilgiler Fakültesinde yapılan törende Prof. Yavuz Abadanın meslek arkadaşları, kendisini çeşitli yönleriyle tanıtan konuşmalar yaptılar.

Prof. Abadan, son ânına kadar, fikir ve inanç özgürlüğü için savaşmış, gerçekten az bulunur bir insandı.

Partizanlık

İnce bir politika!

Türkiyede şu sıralarda birçok il ve ilçe heyecanlı, gergin ve endişelidir. Bunun sebebi, bir politikadır. Bir zamanlar Kırşehiri durduk yerde önce ilçe, sonra da il haline getiren Menderesinkine benzeyen bir politika... O günlerde, "Beyfendi"nin hoşuna gitmeyen siyasi bir manzara gösteren herhangi bir il, "kaşının üstünde gözün var" gibisinden gerekçelerle ilçe haline getirilebilirdi. Şimdi daha ince bir üslûpla hareket edilmektedir. Meselâ bir federasyon başkanı, ulufe dağıtan padişahların edasıyla Anadolu gezisine çıkmakta, şehirlere törenlerle, kurban kanlarına basarak girmekte, hiç bir objektif ölçüye dayanmadan, şu il veya ilçe takımının ikinci milli lige girebileceğini yahut giremiyeceğini açıklamaktadır. Bir şehir takımının ikinci milli lige girmesi o şehrin iktisadî ve sosyal gelişmesini büyük ölçüde etkilediğe için, alınacak karar büyük heyecanla beklenilmekte, o şehrin milletvekilleri ve halkı seferber olmaktadır. Tabii, eğer iktidar partisizim yüksek menfaatlerine uygun değilse, o şehir için ümit yoktur.

Buna benzeyen ve yine aynı ölçülerle yürütülen bir başka iş de, kurulması kararlaştırılmış sanayi tesislerinin yerinin tayinidir.

Bu politikanın perde arkasında kalmış bir örneği, Akdeniz Gübre Kompleksi projesidir. 533 milyon liraya çıkacak olan ve Memleket ekonomisi balonundan çok büyük önem taşıyan bu dev tesisin daha kuruluştan önce başından geçenler gerçekten ibret vericidir, ,

Nisan balığı

1967 Nisanının ilk günü, Başbakan Süleyman Demirel, "çok acele" kaydını taşıyan bir yazıyı imzaladı. Yazının üst sol kısmında, "Konu: Büyük sanayi projelerinin yer seçimi hk." ibaresi yer almıştı. Bütün Bakanlıklara, iktisadi devlet teşekküllerine ve Azot Sanayii T.A.Ç. Genel Müdürlüğüne gönderilen yazıda özetle şöyle deniliyordu: "Bi-

lindiği gibi, yurdumuzun sanayileşmesinde ve kaynaklarımızın değer lendirilmesinde kurulması zorunlu görülen birçok temel sanayi projeleri ilgili kamu kuruluşlarınca ele alınmakta ve gerçekleştirilmektedir. Bu gibi projelerde çok önemli ve kritik hususlardan biri, yerin seçimi olmaktadır. Yer seçiminde konur yu iki şekilde ele almak ve karara gitmek mümkündür: 1 - Müteşebbis veya ilgili kamu kuruluşu yönünden yalnız kârlılık esas olmak üzere, 2 - Tüm ekonomi yönünden fayda esas olmak üzere.. Genellikle projenin sahibi kuruluşun genel ekonomi ile ilgili birçok bilgilere sahip olmaması ve mevcut verilerin ekonomiye reel maliyetlerinin hesaplara alınmaması nedenleriyle, bazı halde bu iki şekilde yer seçimi farklı sonuçlar vermektedir."

Yazı devam ediyor ve bundan böyle, büyük ve temel sanayi projeleriyle ilgili kuruluş yeri seçimlerinde son kararın Hükümetçe alınacağı bildiriliyordu.

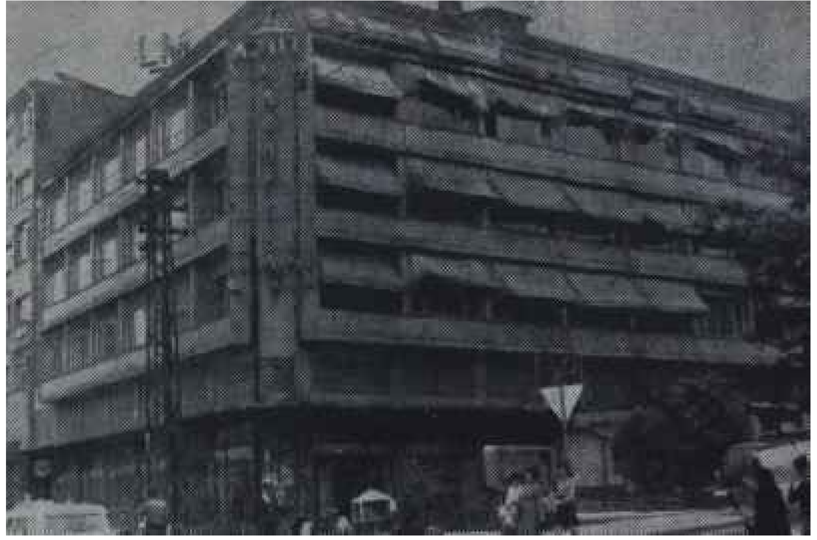
Bayram veya seyran olmadan böyle bir yazının bütün Bakanlıklara ve iktisadi devlet teşekküllerine dağıtılması mümkün değildi. Yazı, çok dairede normal karşılandı. Azot Sanayii Genel Müdürlüğünde ise öyle olmadı. Demirelin bu direktifi öyle bir sırada gelmişti ki, bu teşekkülde Akdeniz Gübre Kompleksinin yeri üstünde kopan alevli bir çatışma, bıçakla kesilmiş gibi, oldu. İşin içyüzünü bilenler,

"— Haaa" dediler, "Demirel ağırlığını koydu. Bu iş burada biter. İskenderun kaybetti, Mersin kazandı!"

Bir ping - pong maçı

Oysa başlangıçta, İskenderun hiç de kaybedeceğe- benzemiyordu. Yapılan ilmî ve teknik incelemeler, birçok bakımdan, bu dev tesisin İskenderunda kurulması gereğini ortaya koymuş ve 1966 Nisanında Akdeniz Gübre Kompleksinin İskenderunda kurulması yönünde bir proje Azot Sanayii Genel Müdürlüğünde hazırlanmış ve hattâ bastırılmıştı.

Ama bir süre sonra işler değişti. Başka rüzgârlar esmeğe başladı. 1966 yazında Başbakan Süleyman Demirel, bir demeç vererek, tesisin Mersinde kurulacağını bildirdi. Bunun şaşkınlığı dağılmadan, Azot Sanayii Genel Müdürü Dündar Kalabalık aynı yönde bir açıklama yaptı. Projeyi hazırlayan, onaylayan

Azot Sanayii Genel Müdürlüğü
Bağdattaki yanlış hesaplar

teknik makamlar hayretler içindeydiler. Ama, seslerini çıkaramadılar.

Politikada ağır basan Mersinlilerin, kendilerinin tesise kavuşmalarını engelliyeceğini gören İskenderunlular, tesisin kuruluşu bakımından sahip oldukları teknik ve ekonomik avantajlara bir yenisini eklemeyi denediler. İskenderun Sanayi ve Ticaret 0dası Başkanlığı, 1967 Ocak ayında Azot Sanayii Genel Müdürlüğüne bir telgraf çekerek, tesisin kurulacağı arazinin bedelsiz sağlanacağını bildirdi.

Bu telgrafı haber alan Yönetim, Kurulu üyeleri, bir toplantıda, Genel Müdürden mesele hakkında bilgi istediler. Oysa Genel Müdür Kalabalık, Yönetim Kuruluna filân danışmadan, İskenderun Sanayi ve Ticaret Odasına, tesisin Mersine kurulması kararının kesinleştiğini bildirmişti.

Toplantı tartışmalı geçti. Yönetim Kurulu üyeleri, kanunî yetkilerine dayanarak, projeyi incelemek istiyorlardı. Kalabalık ise Başbakanın arzusundan dem vuruyor, projeyi vermek istemiyordu. Bir Yönetim Kurulu üyesi projeyi tetkikte ısrar edince, Genel Müdür önce "içinden çıkamazsınız" dedi, fakat bu tutmayınca, "Müsvedde halinde" mazeretini ileri sürdü. Israr yine devam edince de "Proje burada değil, Kütahyada" deyip, işin içinden çıkmak istedi. Fakat bazı Yönetim Kurulu üyeleri, meseleyi tetkik fırsatını buldular ve tesisin İskenderuna kurulması hakkındaki projenin gizli tutulduğunu, buna karşılık, bu projede rakamların değiştirilmesi ve İskenderun yerine Mersin yazılması suretile hazırlanan bir başka projenin, Yönetim Kuruluna haber dahi verilmeden, Sanayi Bakanlığına ve Plânlama Dairesine gönderildiğini hayretle tesbit ettiler. Sert tartışmalar cereyan etti.

Ortada, şüpheleri büyük ölçüde tahrik eden bir durum vardı. Yarım milyarlık bir tesisin kuruluş safhasında tahrif edilen rakamlar, normal usûller dışı kaçamak işlemler herşeye yorulabilirdi. Yönetim Kurulunda, konunun yerinde tetkiki kararlaştırıldı. Durup dururken İskenderundan vazgeçilip Mersine dönülmesi için verilen karar acaba doğru muydu? Yönetim Kurulu üyesi Haydar Demirarslan ve iki mühendisten kurulan bir heyet, İskenderun ve Mersine giderek incelemeler yaptı. Bu heyet, verdiği raporda, eğer İskenderun yerine Mersin tercih edilirse, kuruluş ve işletme masraflarının milyonlarca lira artacağını bildirdi. Yapılan inceleme, İskenderunun birçok yönden avantajlı olduğunu gösteriyordu.

Aaa, ben söz verdim..

Bu sırada. Mersinde başlamak üzere olan arazi mübayaası durdurulmuştu. Üç kişilik heyetin vardığı sonucun sıhhatini kontrol için 1967 Ocak ayı sonunda daha geniş bir

heyet kuruldu. Bu heyete, Azot Sanayii Teknik Genel Müdür Muavini Abdülkerim Doğru, Bilimsel ve Teknik Araştırma Şefi kimya yüksek mühendisi Niyazi Deliormanlı, Hukuk Müşaviri, Tevsi-i İnşaat Grup Şefi ile Plân - Organizasyon 'Müdürü katıldılar. Bu heyetin hazırladığı 29.1.1967 tarihli rapor şu cümle ile sona eriyordu: "Akdeniz suni gübre tesislerinin yeri olarak İskenderunun Sarıseki köyündeki Mersin yazısı ve civarının, Mersine nazaran bariz surette üstün olduğu netice ve kanaatine varılmıştır...."

Raporda, İskenderunun üstünlüğü geniş şekilde izan ediliyordu: Mersinde su bulmak zor veya pahalıydı, İskenderunda bol ve iyi su vardı. Ham madde temini bakımından İskenderun Mersine üstündü. Arazi maliyeti İskenderunda Mersine göre defalarca ucuz, hattâ bedavaydı. İstihsalde, çıkan artıkların atılması İskenderunda çok kolaydı, Mersinde ise zordu. Bu artıklar, Mersin limanının suyunu kirletecek, liman betonlarına zarar verecekti. İnşaat maliyeti, İskenderunda, Mersine göre yüzde 18 ucuz olacaktı. Azot Sanayiindeki uzmanlar, eğer tesis İskenderuna kurulursa, inşaatta sağlanacak kârın dışında, işletme maliyetinde her yıl 14 milyon 588 bin lira lehte fark sağlanacağını ifade ediyorlardı.

Ama Süleyman Bey, Azot, Sanayii Genel Müdürlüğündeki gelişmelerden hiç de memnun değildi. Genel Müdürlük odalarında "Beyfendi"nin şöyle dediği anlatılıyordu:

"— Nasıl olur, ben Mersinlilere söz verdim? Bu Yönetim Kurulu bizi zor duruma düşürüyor!"

Bu söz, bîr bakıma da, Yönetim Kurulu üyelerine "hizaya gelin, sandalyeniz tehlikede" anlamında bir sinyaldi.

Yönetim Kurulu ise, eldeki bütün rapor, proje ve vesikaları Sanayi Bakanlığına gönderdi ve bîr karar almak için oradan gelecek cevabı beklemeğe koyuldu.

Milli menfaat dedikleri

Ama müşahhas cevap gelmeden, Başbakan Demirel imzasını ve "çok acele" kaydını taşıyan yazı geldi: Yer tesbitini artık Hükümet ve onun peyki durumundaki Plânlama yapacaktı. Bu yazıda Akdeniz Kompleksinden bahsedilmemekle beraber, vaziyet belli olmuştu. Nitekim aradan bir süre geçti ve Demirelin, namazında niyazında, yumuşak başlı Plânlama Müsteşarının imzasını ve 25 Mayıs 1967 tarihini taşıyan bir yazı, Azot Sanayiine gelde. Maçın kesin sonunu tayin eden yazı şöyle bitiyordu: "Proje çalışmalarının Mersin esasına göre yürütülmesi gerektiği sonucuna varılmıştır."

Bu sonucu,'ikinci derecede bazı sonuçlar izledi. İşi inceletmek gibi bir münasebetsizliğe yeltenen ve kanunî yetki ve sorumlulukları yerine getirmek gibi rüyalar gören

Abdülkerim Doğru
"Efendim söyler, ben yaparım"

Yönetim Kurulu üyeleri tasfiye edildiler. Bu arada başka meselelerde büyük ve kapatılması zor hatalar yapmış olan Dündar Kalabalık Genel Müdürlükten uzaklaştırıldı ve yerine, Sanayi Bakanı Mehmet Turgutun sınıf arkadaşı Abdülkerim Doğru getirildi. İşin eğlenceli yanı, şimdi Mersinde inşaatına girişilmiş olan kompleksin inşaat, sorumluluğunu taşıyan Genel Müdür Abdülkerim Doğrunun, İskenderunu Mersine bariz şekilde üstün bulan rapora hazırlayan heyetin başkanı ve buna imza atan bir teknisyen oluşudur!

İktidar ve onun başı Demirel niçin, Mersini bu kadar istemişlerdir? Bunu izah için ileri sürülen sebeplerden biri, Demirlin aşırı şekilde yabancı sermaye muhibbi olmasıdır. Eğer Gübre Kompleksi Mersinde kurulursa, ATAŞ rafinerisinden ki bu rafineri yabancı petrol şirketlerinin mülkiyetindedir yılda 150 bin ton nafta almak zorunda kalacaktır. Hatâ ATAŞ, Akdeniz Gübre Kompleksi için nafta satış tekeli kuracaktır. Tesis İskenderunda kurulursa, yabana petrol şirketleri için nafta satış tekeli kurma ihtimali ortadan kalkmaktadır.

Ama Mersinin tercih edilmesi daha çok, "Adalet Partisinin yüksek menfaatleri" ile açıklanmaktadır. Mersinin daha kalabalık ve büyük bir şehir olduğu ve Mersini küstürmenin, "sandıktan çıkma" prensibine dayanan bir iktidarın razı olamıyacağı ölçüde oy kaybına yol açacağı açıkça ortadadır.

Lâiklik

Nifak tohumu ekenler

CHP Genel Başkanı İnönü, geçtiğimiz haftanın sonunda Cuma günü, Başbakan Demirelle ansızın bir görüşme yaptı. CHP'ye ait, 65 model beyaz Chevrolet'den inerek Başbakanlığın kapısından içeri girdiği sırada karşısına çıkan gazetecilerin, görüşmenin konusu hakkında sordukları soruya,

"— Önce Başbakanla konuşayım, görüşeyim, ondan sonra sizinle konuşurum" diyen İnönü, Demirelin yanında tam 70 dakika kaldı.

İnönünün olur - olmaz meseleler için Başbakanla görüşme yapmıyacağını çok iyi bilen gazeteciler, bu 70 dakikayı büyük bir heyecan ve merakla geçirdiler. Saat 18.30'dan 19.40'a kadar süren görüşmeden sonra, nihayet kendisiyle konuşma fırsatını bulabilen gazetecilere, İnönü,

"— Sayın Başbakanla mülakatı ben istedim. Konuşma konusu, Elbistan hadiseleriydi. 11 - 12 Haziran hadiseleri... Bir sünnî - alevî geçimsizliği şeklinde görünen vaka hakkında şikâyetler alıyordum. Onları Başbakana arzettim. İçişleri Bakanını da çağırdılar. Etraflı bilgi aldım" dedi.

Bej renkli bir elbise ve yelek

giymiş, başında şık bir kahverengi fötr şapka bulunan CHP Genel Başkanı, arabasına binerken de, olayların nedenleri üzerinde çok kısa konuştu. Sadece:

"— Tarihten kalan bir mirastır bu. Cumhuriyet bunu' esaslı olarak tedavi etmiştir. Bütün vatandaşları kaynaştırmıştır. Ama sebepler ve tahrikçiler eksik olmadıkça, vakit vakit hastalık şeklinde bu olaylar nüksetmektedir" dedi.

Ana muhalefet partisi liderinin, beklenmedik bir anda Meclisten ayrılıp Başbakanla özel bir görüşme yapmasına sebep olan Elbistan olaylarının mahiyetini o tarihe kadar bilenlerin sayısı çok azdı. Neler olmuştu? Olayların mahiyeti neydi ve gerçek nedenleri nelerdi?

Olayların içyüzü

Geçtiğimiz ayın 11'inde başlıyan ve 12'sinde devam eden olaylar, kötü niyetli bazı kimselerin, bir bölgenin insanları arasına karakedi gibi girmesi ve nifak tohumu ekmesi sonucu patlak vermiştir.

Türkiyenin her bölgesinde olduğu gibi Elbistânda da halk sünnî ve alevî diye ayrılmaktadır. Ancak, bu ayrılık sadece dinî inanç plânında kalmakta, halkın günlük yaşayışını, insanların birbirleriyle ilişkilerini gölgelememekte, engellememektedir. Hattâ, her yerde olduğu gibi, Elbistan bölgesinde de sünnîlerle alevîler birbirlerinden kız alıp - vermekte, bölgede kaderbirliği halinde yaşamaktadırlar. Çünkü, alevîlerle sünnîler arasında, dinî inanç bakımından, esasta bir ayrılık yoktur. Her ikisi de müslümandır, her ikisi de Muhammedi peygamber olarak tanır. Sünnîlerle alevîler, arasındaki fark, alevîlerin Aliye çok bağlı oluşları, Aliye ve onun soyuna yapılan zulmü, kendilerine yapılmış kabul ederek, unutmamaları, dinî hoşgörüye ve fikir özgürlüğüne sahip bulunuşları, resme, müziğe, felsefî konulara aşırı eğilimleri, hoşsohbet nitelikleridir. Buna ilâve olarak bir de, geleneksel olarak, uzun bıyık bırakmalarıdır. CHP Genel Başkanının da belirttiği gibi, Cumhuriyetin ilanıyla kavuşulan lâik hava, zaman zaman alevlendirilmek istenilen alevî - sünnî ayrılığını -yok denilecek derecede- azaltmış, bu sorun, bir noktaya kadar, çözümlenmiştir.

Elbistânda bir bozguncu

Elbistan, âşıklar yetiştirmiş, çeşitli alanlarda değerli insanlar, şairler yetiştirmiş bir bölgedir. Dulkadiroğullarının yıllarca başkentliğini yapmış olan Elbistan, Hacı Bektaşi Velinin de çile doldurduğu bir yer olarak tarihe geçmiştir.

İşte böyle bir kasabaya, geçtiğimiz ayın ilk yarısında -9 Haziran- orta boylu, tıknaz, dazlak kafalı, otuzbeş yaşlarında, mazisi ve kimliği Elbistanlılarca meçhul bir şahıs gelmiştir. Yanında ise, birkaç âşıkla birlikte, son günlerde sazı ve türküleriyle tanınmış, Elbistanlı Âşık Mahzunî bulunmaktadır. "Ehlibeyt gecesi organizatörü" olarak takdim edilen ve bu sebeple alevî vatandaşlar tarafından itibarla karşılanan bu meçhul şahıs ve beraberindeki âşıklara, 11 Haziran günü, kasabanın mesire yeri olan Konurda, yüz kişi-

Aftı

Celâl Bayar

Güven Partisinin Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu artık geceleri rahat uyuyabilir. Eski Demokratlar kendisini affetmiş bulunuyorlar. Bunu, Celâl Bayarın sözcülerinden Celâl Yardımcı Feyzioğluna tebliğ etmiştir. Bundan sonra Bayar, "Su Müdürü" kafasını kızdırırsa taraftarlarına bir emir verir, eski D.P.'nin bütün oyları A.P. yerine G.P.'ye gidiverir.

Böylece Güven Partisi ilk güveni vermiş bulunuyor: Bayar ve takımına. Zaten CP.'nin ilk siyasî bombasını "Eski D.P. ileri gelenlerine siyasî haklarım da geri verelim!" kampanyasını açarak patlatacağı bir süreden beri çok dolaşan bir söylentiydi.

Fakat Celâl Yardımcı, Turhan Feyzioğluna, affi şahaneye mazhar olmuş bulunduğunu ne yüksekten bir edâ içinde tebliğ etmektedir! Bu tebliğ bir gazetede -2 Temmuz Pazar günkü Tercümanda- yapıldığı için bunu çok kimse okumak imkânını bulmuştur.

Bayarın Bakanı G.P. Genel Başkanını önce. D.P. devrindeki tutumundan ve marifetlerinden dolayı bir güzel başlamaktadır. Hatırlardadır, o günler Feyzioğlu Mecliste D.P.'lilerin en fazla allerji duydukları, kürsüde görmeye tahammül edemedikleri C.H.P'Iiydi. Hele onun "nabza göre şerbet vermeyin" tavsiyesi eski Demokrat büyükleri çileden çıkarmıştı. Yardımcı bütün bunları hatırlatmakta, yıkıcı muhalefet yaptığı İçin

Celâl Yardımcı

lik bir ziyafet verilmiştir. Kasabanın okumuş, tanınmış bir genci olan Eczacı Oğuz Söğütlü tarafından verilen bu ziyafete, Kaymakam ile Savcı yardımcılarından biri de katılmıştır. Âşık Mahzunînin saz çalıp türkü söylediği ziyafette yenilmiş, içilmiş ve geç vakte kadar eğlenilmiştir. Mazisi ve kimliği meçhul şahıs ise, görevi sebebiyle başmisafir olarak ağırlanmıştır. Bu ağırlanmada, alevîlerin dini duygularını istismar suretiyle kazanç sağlama amacını güden, "Ehlibeyt" adındaki gazetenin -ki bu gazete, bundan birkaç ay önce kapanmıştır- de rolü büyük olmuştur. Zira, "Ehlibeyt" adlı bu gazete, bu, mazisi ve kimliği meçhul şahıs tarafından çıkarılmakta idi. Bu şahıs, Ehlibeyt gazetesi sorumlusu olarak âşıklar tarafından iltifat günlüğü için, çevresinde, etkili ve sözü geçer kimseler bulmuştur.

1938 yılında, Dersim olayları sırasında babasıyla bazı yakınlarının ağır cezalara çarptırıldığı bilinen bu şahıs, bir ara Amerikaya kaçmış, amerikan ordusunda görev almış ve bundan 10-15 yıl önce Türkiyeye dönmüş olan Doğan Kılıç Şeyhhasenanlıdan başkası değildir-

Dört yıl önce, "komünist - kurtçu" olarak yakalanan ve tevkif edilerek Askerî Mahkemeye verilen bu şahıs, maceraperest bir kimse olarak bilinmektedir. 1957 yılında CHP'den kovulmuş, 1961'den sonra TİP'e alınmamış, AP'de ise kendisine hiç şans tanınmamış olan bu şahıs, nihayet, bir yıl önce kurulmuş bulunan Birlik Partisini en uygun ortam olarak seçmiştir. BP'nin sözcülüğüne bu nedenle heveslenmiş ve partinin yayın organı olan "Ehlibeyt"i de bu nedenle çıkarmıştır. Ne var ki, 9-12 Haziran tarihleri arasında kendisini gerçekten samimî bir şekilde ağırlıyan Elbistanlılar, durumu bilmediklerinden, iltifat ve itibarda kusur etmemişlerdir.

Ancak, Doğan Kılıç adlı bu şahsın, 11 Haziran gecesi, için düzenlenen "Ehlibeyt gecesi"nde bulunmasının sakıncalı olabileceğini ilk sezen, Aşık Mahzun! olmuştur. Kaptırdığı parasını çıkarmak için onun peşine düşmüş, kasaba kasaba kendisiyle dolaşmak zorunda kalmış bulunan Mahzunî, bu sebeple, Oğuz Söğütlünün ziyafetinden sonra, Semerci Kâmilin dükkânında Doğan Kılıça gece programa çıkmaması için engel olmağa çalışmıştır. Gerçekten renkli, hoşsohbet bir kimse olarak tanınan Semerci Kâmil, saat 19'dan 20'ye kadar, Mahzunîye, geceye katılmaması için ricada bulunmuştur. Bu, belki, bir önsezinin, belki de bir ön-istihbaratın sonucadur. Zira Semerci Kâmil adıyla tanınan bu şahıs, Elbistanlıları çok iyi bilen ve Mahzuniyi de çok seven bir kimsedir. Bu itibarla, onu alıkoymak için ricada bulunurken elbette bir bildiği olmak gerekir.

Ancak plânlar, gözüpek bir alevî olarak bilinen Zerdekeşli Hüseyin Ağanın Semerci Kâmilin dükkânına gelmesiyle bozulmuştur. Zerdekeşli Hüseyin Ağa, tuttuğunu koparan bir kimse olarak bilindiği için, hem Mahzunîyi, hem de Doğan Kılıçı, gecenin düzenlendiği yazlık sinemaya götürmekte gecikmemiştir. Ona

ŞAHANE!

-D.P. yıkılmıştır ya..- Feyzioğlunun kulağını çekmektedir. Bayarın Bakanının söylediği sözler, işte:

"Gerçi bu parti kurucularının çoğunu sevmem, sevebilmeme imkân yoktur. Maruz kaldığımız büyük felâkette ve adaletsizlikte onların da payı vardır. Bu yönden günahları büyüktür."

Ancak, Bayarla Bakanlarının gönülleri geniştir. Yardımcı devam ediyor:

"Ama memleket ve millet işlerini düşünürken şahsi ilişlerimizden, kinlerimizden kurtulmaya mecburuz. Aksi takdirde bu mübarek topraklar dirilerimizi barındırmaz, ölülerimizi kabul etmez... Etse de hakkım helâl etmez ve emeklerini haram sayar. Onun için millet ve memleket hesabına her kötü düşünceden sıyrılmak vatan borcudur hepimiz için.

Dediğim gibi GP. li zevatın çoğunun bir yönden günahları büyüktür. Fakat günahlar ne kadar büyük olursa olsun, intibahlar, pişmanlıklar ve iyi niyetler daha büyük çapta avdet ederse günahlar her zaman kabili af olur."

Nasıl? Bizim Kayserili profesörün işi iş, değil mi?

Bakınız, Bayarın Bakanı -Yardımcı geçenlerde Demireli bir güzel sıvamıştı- G.P. hakkında ne kadar mültefit:

"İyi bir programla ortaya çıktı... Sarıldığı ilkeler Türk Milletinin arzu ettiği ve benimsediği ilkelerdir.

Siyasi davranışlarının iyi bir istikamette seyrettiğinin aksi iddia olunamaz.

Ve nihayet "Biz yıkıcı değil, yapıcı bir muhalefet olacağız' demektedirler. Sadece demekle kalmadıklarım da görüyoruz... Yapıcı muhalefeti Parlamenter formulâsyonda fiilen ve iyiden iyiye kullandıktan apaşikâr... Muhtelif meseleler hakkında Mecliste yapılan müzakerelerin bir çoğunda ezcüm le plân konusundaki fikir ve kanaatleri, kullandıktan oylar tenkidin yanı başında yapıcı bir muhalefet olarak çalıştıklarının da en son delillerindendir."

"Eh, artık iş üç nalla bir ala kaldı demektir.

Ama, korkulur, bu at galiba demirkırat olacağa benzer.. Ne dersiniz, A.P.'liler? Siz, "C.H.P.'yi böldük!" diye sevinirken..

Turhan Feyzioğlu

göre gece, "Mahzuni ve Doğan Kılıç gecesi"dir.

Olay patlıyor

Dr. Mehmet Ocağın, mikrofona çıkarak, Aşıkları dinlemek için yazlık Dilek sinemasını dolduran yüzlerce alevîye, "Şimdi, gecemizin hakiki düzenleyicisi, gazeteci Doğan Kılıç sizlere hitap edecek. Size bir konuşma yapacak!" dediği âna kadar herşey normal cereyan etmiştir. Fakat Doğan Kılıç, mikrofonu eline alıp da, kışkırtıcı sözler sarfetmeğe başlayınca, ortalık birden karışmıştır. Âşıkları sessiz soluksuz dinleyen Elbistanlılar arasından sanki bir karakedi geçmiştir.

Meçhul şahıs Doğan Kılıç, çok şeyler söylemiş, Özellikle alevîlerin, toplanarak, bir siyasi güç meydana getirmeleri gereğinden bahsetmiştir. Bu arada, havayı daha da elektriklemek için, kendi ana babasının asılmış olduğunu söylemeyi de ihmal etmemiştir. Konuşma, tepki yaratmakta gecikmemiş, Savcı Nurettin Sepken, mikrofonda açıktan açığa suç işlenmekte olduğunu görünce dayanamamış, dışarı çıkarak, geceyi düzenliyenlerden birini yanına çağırtmış. Doğan Kılıçı kastederek,

"— Söyleyin bu şahsa, suç işliyor. Konuşmasını kessin" demiştir.

Sanki böyle bir müdahale bekliyormuş gibi birdenbire köpüren Doğan Kılıç, kendisini kimsenin sahneden indiremiyeceğini söylemiş ve,

"— Bana Savcı da, Kaymakam da vızgelir, tırıs gideri" diye konuşmuştur.

Bu sırada giriş kapısının önünde toplanmış olan 50-60 kadar gençte bir kıpırdanma i olmuş ve arkasından protesto başlamıştır. Doğan Kılıca, bölücülük yaptığı İhtar edilmiştir. Ancak, gençlerin bu protestosu, Ehlibeyt gecesinin sabote edilmek istendiği şeklinde yorumlanmış, bunun üzerinedir ki alevi seyirciler yerlerinden fırlamışlardır. Hava iyice elektriklenmiş, sinirler alabildiğine gerilmiştir.

Kul Ahmet adlı âşığın anlattığı, normal zamanlarda gülünüp geçilecek bir fıkra ise havayı daha da kızıştırmış, sandalyelerin kırılarak sopa haline getirilmesine yol açmıştır. Tam bir meydan kavgasının çıkmasına ramak kalmışken, alevîlerin protestoculara saldıracakları bir sırada ise, giriş kapısı civarında toplanmış olanlar İstiklâl Marşı söylemeğe başlamışlardır. Jandarma Komutanı Üsteğmen Yaşar 1-mecinin derhal fırlayıp, 50 kadar jandarmayı iki grup arasına dizmesi, büyük arbedenin kopmasını önlemiştir. Nitekim, saat 03.00'te sinema boşalırken, etrafta tabancalar patlamağa ve sakin Elbistanı bir dehşet havası sarmağa başlamıştır.

Olay, kısa zamanda bütün Elbistana yayılmış, yankısı köylere kadar ulaşmıştur. Bu arada, alevîlerin sözleri,ve davranışları bire bin katılarak kulaktan kulağa anlatılmış, halkın birbirine düşmesi için ne lazımsa yapılmıştır.

ipler kimlerin elinde?

Ehlibeyt gecesindeki olayların çıkarcı ve gizli emelli birtakım kişilerce olduğundan fazla büyültülüp yayılması, ertesi gün, beklenen sonucu vermiştir. Onbinlerce kişinin toplandığı, milyonlarca liralık alış-verişin yapıldığı Elbistan Pazarında dehşetli bir "insan avı" başlamıştır. Alevî doktor Mehmet Ocağın, Hükümet Konağının önünde, Büyük Yapalak köylüleri tarafından dövülmesi üzerine patlak veren olaylar hızla büyümüş ve her yanı sarmıştır. Posbıyıklı vatandaşlar yakalanmış ve feci şekilde dövülmüşlerdir. Alevîlere her yerde, her an saldırılmağa başlanmıştır. Köyünden yağını ve peynirini satmak için Elbistana gelen, herşeyden habersiz alevîler, gökten üzerlerine taş yağarmışcasına, kıyasıya bir saldırıyla karşıkarşıya kalmışlardır. Yakalanan posbıyıklılar, "Salavat getir! Aliyi inkâr et!" diye tehdit edilmişlerdir. 8 dükkan, 1 otel, 1 eczane, 2 kahvehane, Sünniler tarafından tahrip ve yağma edilmiştir.

Âşık Mahzun!
Dertsiz başa dert

Demircilik köyünden altmışiki yaşlarındaki Ali Temurun anlattığına bakılırsa, Elbistan sanki "Kerbelâ" olmuştur.

Elbistan olaylarının üzerinden iki haftadan çok bir zaman geçtikten ve heyecanlar kısmen yatıştıktan sonra akla şu soru gelmektedir: "Bu bölücülükten maksat nedir?"

Bu soruya cevap ararken, ortaya bazı kişiler, gerçek yüzleriyle çıkmaktadırlar. Ancak, olay adalete intikal etmiş olduğundan, teferruat üzerinde durmağa imkân yoktur.

Şurası açıktır ki, Elbistan olaylarından tek kârlı çıkan, Elbistanda henüz üç ay önce kurulmuş olan bir partidir: BP. Bir yıl önce kurulan bu partinin belirli bir zümreye dayandığı ve onların dinî inançlarından yararlanmak amacını güttüğü, o zamandan bilmiyordu. Nitekim, bundan üç ay önce Elbistanda da ilçe teşkilâtı kurulan BP, iki aşirete bağlı halde yaşıyan alevîleri çatısının altında toplamak için tehlikeli yollara girmiştir. Ehlibeyt adlı gazetenin , çıkışı, sorumlusu Doğan Kalıcın Elbistanda Ehlibeyt gecesi düzenlemesi, bu görüşü doğrulamaktadır.

Aslında, 1965 seçimleri sırasında Kemali Beyazıtla anlaşamıyarak CHP'den istifa eden ve serbest olarak milletvekili adayı olan Sait Erdoğan, sadece alevîlerin oylarına sırtım dayamış ve yalnız Elbistandan 10 binin üstünde oy almıştır. Erdoğan ve benzeri kimselerin görüşüne göre, halkının yüzde 50'si alevî olan Elbistanda alevîler bir amaç etrafında birleştirilirse, politik güç haline gelmeleri işten bile değildir. Hükümet doktorluğundan ayrılan ve olaylarda önemli rolü bulunan Dr. Mehmet Ocağın Birlik Partisine girmesindeki amacın da bu olduğu ileri sürülmektedir. Söğütlü aşiretinden olduğu bildirilen Eczacı Oğuz Söğütlü, manifaturacı Mithat Dede de bu partinin güçlenmesi için büyük çaba sarfedenler arasındadırlar.

İsmet İnönü Başbakanlıkta
Bir ikaz daha..

Yapılması gereken şey

İdare adamlarının -yerli halkın deyimiyle "Elbistan Hükümeti"nin- zamanmda gerekli tedbiri almamaları, bir bakıma, olaylara seyirci kalmaları sonucu büyüyen ve vahim hal alan bu olaylardan sorumlu olarak 62 kişi hakkında soruşturma açılmış bulunmaktadır. Halen 7 kişi tutukludur. Tutukluların başında ise Doğan Kılıç gelmektedir- Dinî devlet düzeni için propaganda suçundan sanık olarak tutuklanan Doğan Kılıç, olaylardan dört gün sonra Mersin Cezaevine götürülmüştür. Geri kalan 6 kişi ise, "tahrip ve yağmacılık" suçlarından sanık olarak Elbistan Cezaevinde yatmaktadır.

Şimdi bir "pişmanlık" havasının hakim olduğu Elbistanda, eskiden olduğu gibi, insanların dostça, kardeşçe yaşaması pek kolay olmıyacaktır. İdare adamlarının başka yerlere atanması ile meselenin halledilemiyeceği bilinmelidir. Önemli olan, kişilerin uyarılması, tabanda mevcut olmayan ayrılığı yüzeyden de kaldırmaya çaba sarfedilmesidir. Zira Elbistanlılar, herşeye rağmen birbirlerini sevmekte, gene eskisi gibi yaşamaya can atmaktadırlar. Biraz anlayış, biraz ilgi, biraz da bu gibi olayların asıl nedenlerini açıklayıp anlatmak, onları gene biraraya getirecektir. Aksi takdirde, 12 Haziranda Elbistanda cereyan eden olayların çok daha tehlikelilerinin yurdun başka köşelerinde de cereyan edeceğini söylemek kehanet sayılmamalıdır.

Başbakanlık

"Arabam teker meker"

Haftanın başındaki Pazartesi günü, saatlerin 11.30'u gösterdiği sırada Sıhhiyede, küçük çay bahçesinin kenar masalarından birinde oturmakta olan şahıs birden heyecanlandı ve caddeden geçmekte olan siyah, lüks bir otomobili AKİS muhabirine göstererek,

"— Bak, bak, geçiyor işte, geçiyor, görüyor musun?" dedi.

içinde kırmızılar giyinmiş orta yaşlı bir bayan bulunan 06 DY 130 plâka numaralı Chevrolet marka otomobil, arkasındaki telsiz antenlerini dalgalandırarak Bakanlıklar istikametinde gözden kayboldu.

Bu olaydan iki gün önce, saatlerin 17.15'i gösterdiği bir sırada, Başbakan Demirelin özel Kalem odasında iki kişi, yine bir otomobil meselesi üzerinde konuşuyorlardı. Bunlardan genci, siyah elbiseli, uzun boylu, yakasında Siyasal Bilgi' ler Fakültesi rozeti bulunan muhatabına,

"— Bey fendi, sizin ve eşinizin, sayın Başbakana ait bir makam otomobilini özel hizmetlerinizde kullandığınız söyleniyor. Ne dersiniz?" diye sordu.

Yakası rozetli şahıs hiç telâşlanmadı. Koltuğunda hafifçe kımıldanarak,

"— Aslı yok! Bu otomobil polisindir ve burada servis otomobili olarak kullanılır" dedi.

Masanın hemen bitişiğindeki bir sandalyede oturmakta olan genç, bunun üzerine ikinci soruyu sordu:

— İyi ama, resmi otomobillerin plâkasının rengi siyah değil midir? Bu otomobilinse hem plâkası özel, hem de içinde telsizi var. Buna ne dersiniz?"

Yakası rozetli şahısta, belli etmemeye çalıştığı bir sıkıntı belirdi. Hafifçe kızararak,

"— Kardeşim, malûm; polis otomobilleri çeşitli plâkalar kullanabilirler. Telsiz ise, benim, sayın Başbakanla temasımı temin edebilmek için konulmuştur."

AKİS muhabiri, Pazartesi günü Atatürk Bulvarından geçmekte olan 06 DY 130 plâka numaralı lüks otomobilin arkasından bakarken bu konuşmayı düşünüyor, Başbakanlık özel Kalem Müdürü Muammer Ekonomdan başkası olmayan muhatabının verdiği cevapların doğruluk derecesini hesaplıyordu. Çünkü, içinde kırmızılar giyinmiş bir bayanın bulunduğu bu Otomobil, Ekonomim "Polisindir" diye diretdiği, Başbakan Süleyman Demirel için, devlet kesesinden 80 bin liraya satın alınmış makam otomobiliydi.

Devlet parasıyla alınan, benzin ve bakım masrafları devlet tarafından karşılanan, buna rağmen özel plâkası ve 2000 metre takatli telsiziyle birlikte Özel Kalem Müdürü Muammer Ekonomun -ve Bayan Ekonomun- emrinde ve hizmetinde bulunan bu otomobilin ilginç bir hikâyesi vardır.

Başbakana ait makam otomobilinin uzun ve arızalı yollara gidemiyeceğini düşünen ilgililer, 80 bin lira ödeyerek, bu, 66 model Chevrolet'yi satın almışlardır. Fakat Ekonom, Özel Kalem Müdürlüğüne tâyin edilip, az sonra yıldızı da parlamaya başlayınca, bu otomobilin plâkasını değiştirmiş ve bir de telsiz taktırtarak, resmî - özel her türlü işinde kullanmaya başlamıştır. Hattâ bu yüzden, Başbakanlık Levazım Müdürlüğü görevini yapmakta olan zatla da aralan açılmıştır. Levazım Müdürü her türlü masrafı devlet kasasından ödenen bu otomobilin özel hizmetlerde kullanılamıyacağını söylemiş, kimseye dinletemeyince de istifa etmek zorunda kalmıştır.

"Beyoğluna kum çeker"

Özel plâkalı siyah Chevrolet şu günlerde, asıl taşıması gerekenden başkalarını ve meselâ kırmızılar giyinmiş bayanı da taşıyadursun, bir olay önümüzdeki günlerde Muammer Ekonomu hayli terleteceğe benzemektedir. Bu, bir rüşvet iddiasıdır ve olaya Ekonomun da adı karışmaktadır. Başbakan Demirel, bu rüşvet iddiası üzerinde önemle durmuş ve soruşturma yapılması için Müsteşarı Munis Faik Ozansoya emir vermiştir.

Mayıs ayının son günlerinde cereyan eden bu olayın hikâyesi de hayli ilginçtir ve üzerinde ciddiyetle durulduğu takdirde bazı şahısların başını yiyebilecek mahiyettedir. Gerilik Ekonomun ve gerekse rüşvet iddiasına adı karışanlardan İmar ve İskân Bakanlığı Özel Kalem Müdürü Argun Ersözün doğruladıkları, fakat bazı noktalarını değişik anlattıkları olay söyledin

İstanbulda, Aydın ve İhsan Kent adlı şahıslar, bir bira fabrikası kurmak için faaliyete geçmiş ve Bakırköy Osmaniye Mahallesi Haznedar semtinde 70 pafta, ve 222 ada numaralı 10 parsellik bir arsayı bu iş için satın almışlardır. Kentler inşaata başlamışlar ve bu arada 10 milyon liraya yakın da bir yatırım yapmışlardır. Fakat bu şurada İstanbul Belediyesi ile aralarında, fabrikanın yeri konusunda bir anlaşmazlık çıkmış, Millî Güvenlik Kurulu da burada bir bira fabrikası kurulmasını sakıncalı bulmuştur. Bunun üzerine Aydın ve İhsan Kent telâşlanmış ve meseleyi halledebilmenin yollarını aramaya başlamışlardır. İşte bu kritik noktada karşılarına, İstanbulda İpek Handa komisyonculuk işleriyle uğraşan Refik Seçkin adında bir şahıs çıkmış ve meseleyi halledebileceğini söylemiştir.

Ekonomun hizmet otomobili
Bu balık başka balık!

Muammer Ekonoma göre, şirketin umum müdürü, Argun Ersöze göre de bir komisyoncu olan Refik Seçkin -ki doğrusu budur-, bu görevi üzerine aldıktan sonra Ankaraya gelerek, Maltepedeki Mavi Otele yerleşmiş ve altındaki açık renk Opel otomobille gündüzleri Başbakanlık ve İmar-İskân Bakanlığı Özel Kalem büroları, geceleri bir grupla eğlence yerleri arasında mekik dokumaya başlamıştır.

İşte bu günlerden birinde -ki Mayıs ayının son günleridir-, Argun Ersöze bir telefon gelmiş ve bir emanetinin olduğu bildirilmiştir. Telefon eden zat, bu konuşmadan biraz sonra da İmar-İskân Bakanlığına gelerek Ersözü bulmuş ve Bakanlık Müsteşarı ile bazı ziyaretçi lerin, bu arada Renk Seçkinin bulunduğu Özel Kalem odasında, elindeki zarfı Ersöze uzatarak, bunun "İstanbuldan, Aydın Kent tarafından gönderildiğini" söylemiştin Zarfı açan Özel Kalem Müdürü, içindeki paralan görünce şaşırmış, bir yanlışlık olduğunu söyleyerek, 6500 lirayı zarfı getiren adama geri vermiştir. Tam bu sırada duruma Refik Seçkin müdahale etmiş ve paranın kendisine gönderilmiş olabileceğini, daha önce Aydın Kente adres olarak Özel Kalemi verdiğini söylemiştir. Halbuki Seçkinin, bütün haberleşmelerini otel adresine göre yaptığı biliniyordu.

Olayı böyle nakleden Argun Ersöz, sözlerine şunları ekledi:

"— Benim, İstanbulda Osman adında bir arkadaşım var. Bu arkadaş kafayı çekince, benim, balığı çok sevdiğimi hatırlar ve paket paket balık gönderir. Hani, adam telefon edip de İstanbuldan emanetim olduğunu söyleyince, ben yine, Osmandan balık geldi sandım.."

Memleket hayrına

Gerek Argun Ersöz ve gerekse Muammer Ekonomun yakından tanımadıklarım söyledikleri, fakat bunun gerçek olmadığım ortaya koyan pek çok işaretin bulunduğu Refik Seçkin hakkında, Muammer Ekonom da şunları söyledi:

"— Refik, Mayıs ayı içinde bir gün bana geldi. Kendisinin umum müdürü bulunduğu şirketin, İmar-İskân Bakanlığında bir işi olduğunu ve bunun çabuk halledilmesinin memleket hayrına olacağını söyledi ve benden yardım istedi. Bir iş memleket hayrına olursa, tabii her vatandaşa yardım ederim. Onun için, Arguna telefon ettim ve ilgilenmesini istedim. Sonra bu olay cereyan etmiş."

Bu arada Ekonom, olayı Başbakanın öğrendiğini ve tahkik etmesi için Munis Faik Ozansoyu görevlendirdiğini yalanladı. Ona göre, "ortada suç yoktu ki tahkikat açılsın"-dı. Fakat Aydın Kent ve Renk Seçkinin çağrılarak Başbakanlıkta ifadelerinin alınmış olduğunu ve bu sırada kendilerinin de hazır bulunduklarını gerek Argun Ersöz, gerekse Ekonom saklamadılar.

Ortadoğu

Durmasını bilmeyince

Yeryüzünde, kurulduğu günden buyana sayılamıyacak kadar çok el değiştiren, birçok din ve kültüre beşiklik eden şehirlerin başında, hiç kuşkusuz, Kudüs gelmektedir.

Kudüs, dinsel inançların hâlâ dünyaya yön verdiği dönemlerde yalnız bir kutsal şehir değil, aynı zamanda bir siyasal sorundu. Bu inançların yavaş yavaş geriye itildiği günümüzde ise, zengin tarihî geçmişi ve hergün biraz daha çoğalan turist trafiği sayesinde, altın yumurtlayan bir tavuktur. Filistinin ikiye bölünmesi ve bu iki parçadan birinde yahudi, ötekinde de bir arap devleti kurulması sözkonusu olduğu günlerde, hattâ bu yönde alınan Birleşmiş Milletler kararlarında, Kudüsün bu iki devletten hiçbirine verilmeyerek bir uluslararası statüye bağlanması öngörülüyordu. Oysa İsrailin kurulmasından sonra yahudilerle araplar arasında patlak veren savaşta İsrail, Kudüsün batı, Ürdün de doğu yarısını kendi topraklarına katıvermişlerdir. Fakat bu paylaşma, daha ilk günlerden başlayarak, İsraili memnun etmemiştir. Çünkü, Kudüsün İsrail ile Ürdün arasında ikiye bölünmesi, altın yumurtanın ikiye bölünmesi olduğu gibi, yahudilerin kutsal anıtlarından sayılan "Ağlama Duvarı" da bu bölünme sırasında arapların elinde kalmıştır.

Kudüstekî yahudi tapınağının romalı komutan Titus tarafından yıkılıp yahudilerin şehirden kovulmasından bu yana, yani aşağı - yukarı 1900 yıldır, "gelecek yıl Kudüste buluşalım" dileğiyle selâmlaşan museviler, bu dileği gerçekleştirmek olanağını nihayet geçen hafta buldular. Bilindiği gibi, son Arap-İsrail savaşının daha ilk gününde yahudiler Kudüsün ikinci yarısını da ele geçirmişlerdi. İsrail Parlâmentosu, geçen hafta içinde yaptığı bir toplantıda, ele geçirilen bu ikinci yarının da şimdiye kadar İsrailin elinde bulunan kesimin belediyesine bağlanmasını kararlaştırmış ve bunun üzerine, Kudüsü ikiye ayıran engeller ordu tarafından yıkılarak, askerî gözetleme kuleleri şehrin doğu sınırına taşınmıştır. Böylece ağlama duvarlarına kavuşan yahudiler, şu satırların yazıldığı sıralarda, bütün Kudüs şehrinde artık serbestçe dolaşmaktadırlar. Buna karşılık, Ürdün nehrinin batısındaki işgal edilmiş topraklarda dolaşmak, buradaki arapların çoğunun Ürdüne sığınmış olmasına rağmen, İsrail hükümeti tarafından sınırlandırılmış bulunmaktadır.

Beklenen tepki

İsrail Parlâmentosunun Kudüsün ikinci yarısını da yahudi yönelimi altına koymak yolunda yerdiği karar ve bu kararın hiç zaman kaybetmeden yürürlüğe konması, bütün dünyada geniş tepkiler uyandırmış bulunuyor. Bu tepkilerin birin*tisi,* kolaylıkla bekleneceği gibi, burayı yirmi yıldır elinde tutan Ürdünden gelmiştir. Ürdün hükümeti, yayınladığı bir, bildiride, İsrailin bu davranışını şiddetle protesto etmiş ve Kudüsün herşeyden önce bir arap şehri olduğunu ileri sürmüştür.

Kudüsün yahudilerin eline geçmesine karşı dikilenlerin ikincisi, Papadır. Bu şehirde yalnız yahudi ve arap kutsal anıtları değil, aynı zamanda, başta İsanın doğum yeri ve "Beyt-ül Lâhim" kilisesi olmak üzere, hristiyanların da en değerli anıları vardır. Bunları kendi sözünün olmadığı bir yönetim altında görmekten hoşlanmayan Papalık, ötedenberi, Kudüsün uluslararası bir düzene bağlanmasını istemekteydi. Yahudilerin bu yeni davranışı, hristiyanların bu isteklerini bir kez daha ve en yüksek sesle tekrarlamaları için çok elverişli bir fırsat olmuştur.

İşin daha kötüsü, 1900 yıllık isteklerini frenlemesini becerememeleri üzerine, şimdi yahudiler batılılardan gördükleri desteği de kaybetmek tehlikesiyle karşıkarşıyadırlar.

Bir sürü öneri

Başlangıçta kendi varlığını korumak amacıyla savaşa giriştiğini ileri süren İsrailin son davranışlarıyla ne kadar yalnız kaldığı, en iyi, şu satırların yazıldığı sıralarda önüne sunulan bir sürü öneriyi tartışmaya başlayan Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda belli olacaktır.

Güvenlik Konseyinin çıkmaza girmesi üzerine ve Sovyetler Birliğinin isteğiyle toplanan olağanüstü Genel Kurul, Ortadoğu anlaşmazlığıyla ilgili genel görüşmelerini geçtiğimiz Cuma günü tamamlamış bulunmaktadır. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu görüşmeler önceden beklenildiği kadar sert ve ateşli geçmemiştir. Arnavutluk hariç, öteki bütün devletler Ortadoğu yüzünden dünyanın yeni bir buhra-

Arap-İsrail gerginliğinin sebebi: Kudüs!
Paylaşılmayan şehir

nın eşiğine gelmemesi için ellerinden gelen bütün çabayı harcamışlardır. Önceki hafta yapılan Kossigin-Johnson buluşmalarından sonla bu çaba daha da gözle görülür bir yoğunluk kazanmıştır.

Genel Kurulda yapılan genel görüşmeler sırasında, gene Arnavutluğun sert tutumu bir yana bırakılırsa, ortaya başlıca iki eğilim çıkmıştır. Bunların birincisi, israil saldırısını kınayan ve israil birliklerinin girdikleri topraklardan derhal çıkmasını isteyen sovyet eğilimi, ikincisi de araplarla yahudiler arasındaki anlaşmazlığın bir arabulucuya aktarılmasını isteyen amerikan eğilimidir. Fakat bu tasarıların hiçbiri Genel Kurulda üçte iki çoğunluğu sağlayacak nitelikte görünmüyordu. İşte durum tam bu noktadayken İsrail, Kudüsün ikinci yarısını da kendi topraklarına kattığını açıklamış ve bu açıklama dünya ülkelerinin çoğunda olumsuz tepkiler yaratmıştır. Gene bu açıklama üzerinedir ki, bir süredir üçüncü bir tasarı üzerinde çalışmakta olan Yugoslavya da, bu tasarının artık Genel Kuruldan çıkabileceğini düşünerek, yeni bir öneriyle ortaya çıkmıştır.

Gözlemcilerin çoğunluğu tarafından Genel Kurulda üçte iki çoğunluğu sağlayacak nitelikte görülen bu önerisinde Yugoslavya, İsrailin 1949 ateş kesimi çizgisinin arkasına çekilmesini ve "bölgedeki durumla ilgili öteki sorunlar"ın Güvenlik Konseyi tarafından ele alınmasını istemektedir.

Kambur kambur üstüne

Yugoslavyanın onüç Asya-Afrika devletiyle birlikte Genel Kurula sunduğu bu tasarı şimdi kabul edilse bile, İsrail, anlaşmazlığı, araplarla yapacağı doğrudan doğruya görüşmelerle çözmek isteğinde ayak diredikçe ve büyükler arasındaki görüş ayrılıkları sürüp gittikçe, Ortadoğuya barış ve güvenliğin nasıl döneceğini anlayabilmek, doğrusu çok güçtür.

Gerçekten, Genel Kurul, yugoslav tasarısını kabul edip israil birliklerinin geri çekilmesini isterse, İsrail hükümeti bu isteğe uymadığı takdirde ne olacaktır? Bilindiği gibi. Genel Kurulun aldığı kararların bağlayıcı yünü yoktur ve bu kararların uygulanması Güvenlik Konseyinin işidir. Eğer Güvenlik Konseyindeki büyükler arasında bir görüş birliği mevcut olsaydı, anlaşmazlık zaten Genel Kurula gelmeden orada çözülürdü. Üstelik, Güvenlik Konseyindeki büyükler, İsrailin 1949 sınırlarına çekilmesi üzerinde anlaşsalar bile, İsraili buna zorlayabilecekler midir? Bu soruya olumlu bir cevap vermek, hiç de kolay görünmemektedir.

Ortadoğu sorununun ancak zamanla çözülebileceği görüşünde olanlar, şimdi yapılan bütün çalışmalara şüpheci gözlerle bakmaktadırlar. Bu görüşte olanlara göre, araplar, zamanın hergün biraz daha kendi aleyhlerine işlediğini gördükçe İsraille bir anlaşma masası başına oturmak zorunda kalacaklar ve "israil gerçeği"ni kabul edeceklerdir. Gene bunlara göre. Batıya karşı uyguladıkları petrol ambargosunun uzun sürede kendilerini fakirleştirmekten başka birşeye yaramadığını anlayan araplar, hattâ Süveyş kanalının kapanmasında büyük kayıplara uğrayan Mısır, daha şimdiden görünüşü kurtaracak bir çözüm peşinde koşmaya başlamışlardır. Fakat bazıları da, büyük devletler arasında bir anlaşmaya varılmadan geçen her yeni günün araplarla yahudiler arasındaki düşmanlığı biraz daha körükleyeceğini ve işleri içinden daha da çıkılmaz bir duruma getireceğini ileri sürmektedirler.

SOSYAL HAYAT

Moda

"Tam, istediğiniz gibi!"

Ankaranın tanınmış konfeksiyon satış mağazalarından bir tanesindeki zarif satıcı kız, bir başka gençkıza, dolapta asılı duran renk renk, minik boylu etekleri gösterdi, sonra, biraz da kendi hayranlığını ifade ederek,

"— İşte, tam istediğiniz gibi!" dedi.

Kendi üzerinde de böyle, soluk pembe, mıinimini bir etek ve tiril tiril, beyaz bir şömizye gömlek vardı. Etek belden biraz aşağıda başlıyor ve biraz sonra da bitiyordu. Müşteri gençkız, dini askıdaki eteklere, bir kavanozdaki şekerlere uzatır gibi uzattı. En küçüğünü, en tatlısını, en çok istediğini aramaya koyuldu. Bu şuada, mağazanın vitrinini seyretmekte olan orta yaşlı zarif bir kadın da, vücuda yakın, dümdüz, küçük bir keten elbiseyi yanındaki erkeğe göstererek,

"— Bak, ne kadar teferruatsız, sade. Tam, istediğim gibi! Bavula koyarken iyi katlanırsa, ütü bile istemez" diye konuşuyordu.

Erkek, vitrini süsleyen renk renk küçük elbiseleri büyük bir zevkle seyrediyordu. Başını salladı:

"— Şaştığım bîr şey var: elbiseler küçüldükçe küçüldü de, fiyatlar niye küçülmez?"

Bebeksi, kadınsı, erkeksi

Mevsimin modası, gerçekten, her yaşta ve her tipte kadının ve sokaktaki erkeğin "tam istediği moda"dır. Bu moda gençtir, esprilidir, dinamiktir. Görünüşte eğlenceli, teferruatsız, rahat ve çekicidir. Bazıları buna, "bebek görünüşü" diyorlar. Gerçekten, vücuda yalan, robalı, kravatlı veya eşarplı, pembeli, sarih, morlu kısacık elbiseler, elde veya askıdayken, insanda, çocuk elbisesi etkisi bırakmaktadır. Ama bu elbiselerin başlıca özelliklerini yapan şey, hem rahat ve pratik, hem çok çekici ve spor, hem de çok kadınsı oluşlarıdır.

Yine Ankarada, aynı zamanda butik olarak çalışan şık bir terzi evinde genç bir kadın, çimen yeşili bir elbise giyindi ve aynanın karşısına geçti. Elbise, göz alıcı yeşil ipek krepten yapılmış, uzun, düşük kollu bir şömizye elbiseydi. Yakasında, yılın modası olan hint pembesi ve sarının değişik tonlarından emprime bir kravatı, manşetlerinde ise erkek kol düğmeleri vardı. Astarlanmamıştı. Genç kadın hareket ettikçe elbise de rahatlıyor, çekiciliğinden hiçbir şey yitirmeden, şurasından burasından, kendisini hafifçe bırakıyordu. Aynadaki genç kadın,

"__ Ne nefis! Tam bir erkek gömleği gibi, rahat, tatlı ve değişik.." diye söylendi.

Seçebilirseniz seçin!

Bu yeni sportif ve aynı zamanda kadınsı moda, her yaşta kadını o derece büyülemiştir ki, seçim yap» mak gerçekten güçleşmiştir. Sayfiye için en pratik bir kıyafet, hiç şüphe yok ki, pantalon, etek ve bluzdan meydana gelen üç parçalı takımlardır. Yeni moda pantalonlar, bilindiği gibi, erkek pantalonu görünüşünden biraz değişik, çapkın edalı, paçaları hafifçe evaze biten ve belden aşağıda başlıyan, çok kadınsı pentagonlardır. Bunlar ketenden, kalın pi-

Plânda Kadın Eğitimi

Türkiyenin bugünkü sorunlarına hiçbir şekilde cevap veremiyen çelişmeler ve adaletsizliklerle dolu İkinci beş yıllık plânın getirdiği tek olumlu yenilik, öyle sanıyorum ki, "Yaygın Eğitim" faslındaki, kadın eğitimi ile ilgili prensip kararlarıdır. Eğitimci senatör Zerrin Tözünün Karma Bütçe Komisyonunda hararetle ve uzun uzun savunduğu, değişik yönleriyle dile getirdiği "Kadın Eğitimi" konusuna politikacılarımızın şimdilik pek diyecekleri olmamış, Tözünün teklifleri kabul edilmiştir.

İkinci beş yıllık plânda denilmektedir ki, "Yaygın eğitim programları içinde kadınların, ev kadını ve anne olarak, türk toplumundaki üstün değerini etkin bir şekilde artırmayı hedef tutan 'kadın eğitimi programları uygulamanın önemi büyüktür. Bu eğitim, halen, ana-çocuk sağlığı, halk sağlığı, aile, plânlaması programlan içinde köye yönelen çeşitli yaygın eğitim faaliyetlerinde ve kız teknik öğretimin çeşitli kademelerinde, bir ölçüde, verilmekedir. İkinci beş yıllık plân döneminde kadına yönelen bu programlar özel bir önemle ele alınarak geliştirilecek, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılacak, değişik sosyal ortamdaki kadınlara uygulanabilecek çeşitli ve özel kadın eğitimi programları ve kız teknik öğretim kurumlarının desteği ile ev kadınlığı ve annelik bilgilerinin geniş kitlelere ulaştırılmasına çalışılacak, kadınların eğitimi konusundaki bütün çalışmalar özel bir ağırlıkla ele alınacak, memleket çapında benimsenmesi ve uygulanabilmesi amacıyla bu konuya eğilen Bakanlıklar, kamu kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler ve gönüllü teşekküllerin de yardımı ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bir kadın eğitim kampanyası açılması yoluna gidilecek ve türk kadınının toplum hayatında gereken yerini alması için lüzumlu görülen bütün tedbirlere öncelik verilecektir."

Gene İkinci beş yıllık plânın bu faslında, hedefe varmak için bazı teklifler öne sürülmüş, örneğin, köy kadınları gezici kurslarının Köy İşleri Bakanlığından alınarak, eskisi gibi Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması ve kadın eğitimi konusunda yapılacak programlan uygulamak için bölge okullarından yararlanılması öngörülmüştür.

Gerçekten, Türkiyede nüfusun yüzde 60'ı henüz okur-yazar bale gelmemiştir. Bunun büyük bir çoğunluğunu da kadınlar teşkil etmektedir. 1960 yılında, okur-yazar kadın sayısının 10 milyon 919 bin olması gerekirken, bunun 8 milyon 146 bini, yani yüzde 75'e yakın bir kısmı, okuma -yazma bilmiyordu. Oysa ki Okur-yazarlık da bir anlam ifade etmemektedir. Okur - yazarlığın yanında, çeşitli sosyal ortamdaki bu kadınların, ihtiyaçlarına göre, gündelik hayatlarını zenginleştirecek şekilde eğitilmeleri de gerekmektedir. 19-21 Nisan 1966'da Türkiye Üniversiteli Kadınlar Derneğinin UNESCO Türkiye Millî Komisyonu ile ortaklaşa düzenledikleri "Yetişkin Kadınların Eğitimi ve Okur-yazarlığa Teşvik Yolları" adlı seminerde konu enine boyuna, canlı örneklerle tartışılmıştı. O günden bugüne bazı olumlu gelişmeler de kaydedilmiştir. Örneğin, Halk Eğitim Genel Müdürlüğünün açtığı kurslara devam ederek, yetişkinlere özel metod ve özel alfabe ile kısa zamanda okuma-yazma öğretecek olan gönüllüler, kendilerini yetiştirdikten sonra, Ankaranın değişik semtlerinde kurslar açmışlardır. İki hafta önce, Üniversiteli Kadınlar Derneği Ankara Şubesinin Ulusta Necatibey İlkokulunda açtığı bir kurana diploma töreninde bulundum. Klâsik metoda göre, aylarca sürmesi gereken okuma-yazma kursu, 28 derste hedefe ulaşmıştı. Çok kısa sürede okur-yazar olan 23 yetişkin kadın, kursu bitirme belgelerini alırken sevinçten âdeta ağlıyorlardı.

Millî Eğitim Bakanlığının, plân uygulamasına geçerken, öyle sanıyorum ki, herşeyden önce bu yeni öğretme metodu üzerinde durması, buttu yaygın bir program halinde yun çapında uygularken, yalnız bölge okullarından değil ,köydeki ilkokula kadar, imkân oranında bütün okullardan yararlanması gerekecektir. Zaten, bizim gibi maddî imkânsızlıklar içindeki bir ülkenin, binbir emekle yaptırdığı okul binalarım tatil aylarında kapatması affedilemiyecek bir hatadır. Gerçi plândaki kadın eğitimi, daha çok, kadının ev kadım ve annelik niteliklerini söz konusu etmiştir ama, elbette ki okur-yazar olmadan, eğitimin diğer faslını başarmak mümkün değildir. Büyük Millet Meclisindeki diğer kadın üyelerin Zerrin Tüzünü bu konuda desteklemelerini beklerken, en büyük korku, bence, Millî Eğitim Bakanlığının, bu İşi da birçokları gibi bir fantezi olarak ele almâsı ve, AP İktidannın bir özelliğine uyarak, işleri gene, özel surette, özel maksatlarla kurulmuş bazı besleme derneklerle yürütme hevesine kapılmasıdır. Türkiyenin birçok Umde, halk kitaplıklarının süreli yayınlar kısmında tanık olduğumuz p a r t i z a n politikanın, kadın eğitimi gibi memleket kalkınmasıyla ilgili bir konuya girmemesini, işin, batından itibaren ciddiyetle programlanmasını ve temelde büyük kadın kitlesinin okur - yazarlığa teşvik ilkesini taşımasını dilerim.

Jale CANDAN

ke veya pike ketenlerden yapılmaktadır. Bluzları ise aynı desenin markizet tipi ince kumaşlarından olduğu zaman spor kıyafet daha da çekici bir bal almaktadır.

Gene, yazın vazgeçilmez bir kıyafeti de, plaj için havlu elbiselerdir. Düz hatlı, vücuda yakın, düz renkten bir havlu - elbise hem plajda, kabinsiz, kolay giyimi sağlamakta, hem de renkli ve desenli mayoyu tamamlıyarak, çok şık durmaktadır. Gene vücuda yakın, robalı, kolsuz dümdüz elbiseler, sayfiyede gardrobu tamamlıyan kıyafetlerdin.

Şehir için elzem olan şev ise, hiç şüphesiz, kısa kollu, yılın moda renginde, yani sarı, açık yeşil veya eflatunumsu pembe, hint pembesi bir pike tayyör ve her kumaştan, ihtiyaca göre yapılabilecek şömizye elbisedir.

Ekmek parasını tekerlekler üzerindeki dükkânından çıkarıyor!

Güven Güzel, sarp yollardaki seyyar dükkânına güveniyor.

Güven Güzel'in işini döndürebilmesi, dört tekerleğin aksamadan dönmesine bağlı...

"Dağ bana gelmezse, ben dağa giderim" diyen hikâye kahramanı gibi, resimdeki minibüs de, çarşıya inme fırsatı bulamayan köylü vatandaşların ayağına çarşıyı götürüyor.

İğneden ipliğe, kumaştan terliğe kadar her çeşit tuhafiye eşyası ile dolu olan bu gezici dükkânın dağları aşarak yaptığı yolculuk, çok önemli bir şarta bağlı: Hangi kasabada pazar kurulmuşsa, o kasabaya mutlaka zamanında yetişmek... Güven Güzel, minibüsündeki en küçük bir arızanın bir günlük "ekmek parası"na mal olacağını biliyor ve arabanın bakımı ile bizzat meşgul oluyor. Lâstiklerine gelince, Fisk kullanıyor. Hep Fisk... Emniyetli lâstik.

Sizin işinizde de yarım saatlik bir gecikme, bütün bir iş gününün kaybına sebep olabiliyorsa, Fisk'e güveniniz.

FISK demek... Emniyet demektir!

FISK
LASTİKLERİ

Ankara

Devlet Tiyatrosu Anadoluda

Devlet tiyatrosunun bu yaz yapacağı Anadolu turnesi kesinleşmiş ve turneye götürülecek eser temsil verilecek şehirler belli olmuştur.

Turne programına göre, Devlet Tiyatrosu 5 Temmuz - 15 Ağustos tarihleri arasında yirmi ilimizi dolaşacak ve buralarda Friz Hoch\vaelder'in «mevsim sonlarında Ankarada, Yeni Sahnede oynanmış olan- "Kaçak" adlı eserini temsil edecektir.

Bilindiği gibi "Kaçak"da, saf bir sınır bekçisiyle duygulu, her bakım» dan uyanık genç karısının hayatım altüst eden bir asker -daha doğrusu angarya- kaçağı, tehlikeli bir gönül macerasının kahramanları gibi görünürler. Ama, kişisel özgürlük kadar fikir özgürlüğünü de savunan isviçreli yazar, esere, inanmadıkları bir dâva için zorla çalıştırılmak istemeyenlerin haklı isyanıyla bir fikir değeri kazandırmış, sınır bekçisinin insani davranışıyla da baskı rejimlerine hizmet edenlere görevlerinin ne olduğunu göstermeğe çalışmıştır.

Hâle Kuntayın dilimize çevirdiği, Tarık Levendoğlunun dekorları içinde Salih Canarın sahneye koyduğu bu az kışili, fakat özlü oyunda Kaçak'ı Halûk Kurdoğlu, sınır bekçisini Şeref Gürsoy, karısını da Serpil Uzman oynıyacaklardır. Böylelikle, turne temsillerinde, Anadolu seyircisi, eseri Ankarada ilk temsîllerindenberi oynamakta olan sanatçılardan görmek fırsatını bulacaktır.

Devlet Tiyatrosu "Kaçak" piyesini, 5 ve 6 Temmuzda Ayvalıkta, 9 Temmuzda Kayseride, 11 Temmuzda Malatyada, 12 Temmuzda Elâzığda, 16 Temmuzda Hakkâride, 18 Temmuzda Vanda, 20 Temmuzda Ağrıda, 22 ve 23 Temmuzda Erzuramda, 25 Temmuzda Sarıkamışta, 26 ve 27 Temmuzda Karsta, 29 Temmuzda Ardahanda, 1 Ağustosta Artvinde, 3 Ağustosta Rizede, 10 ve 11 Ağustosta Samsunda, 13 Ağustosta Sinopta oynıyacak ve 15 Ağustosta son temsili Kastamonuda vererek Ankaraya dönecektir.

11 yılda 5.421 temsil

"Devlet Tiyatrosu" dergisinin son Anadolu turnesi için çıkarılan sayısında, Anadolu turneleri konusunda ilgi çekici bilgiler verilmektedir.

Buna göre Devlet Tiyatrosunun Anadolu turneleri 1956 - 57 mevsiminden itibaren başlamış ve, her yıl, artan bir tempo ile devam, etmiştir. 1956 - 57 mevsiminde 52 temsille başlıyan bu faaliyet, 1957 - 58 mevsiminde 668, 1958 - 59 mevsiminde 559, 1959 - 60 mevsiminde 511, 1960 - 61 mevsiminde 581, 1961 - 62 mevsiminde 486, 1962 - 63 mevsiminde 483, 1963 - 64 mevsiminde 535, 1964 - 65 mevsiminde 499, 1965 - 66 mevsiminde 542 ve 1966 - 67 mevsiminde de 505 temsili bulmuştur. Son rakama, bu yaz turnesinde 20 ilde verileceği yukarıda belirtilmiş olan 24 temsil dahil değildir.

Onbir yılda verilen bu temsillerin toplamı 5 bin 421'i, seyirci sayısı da 1 milyon 564 bin 678 'ı bulmaktadır. Bu hesaba göre Devlet Tiyatrosu Ankara dışında -ve Anadolu şehirlerinde- 1956 - 57 mevsiminden bu mevsime kadar her yıl, ortalama, 493 temsil vermiş, bu temsilleri de her yıl; gene ortalama, 142 bin 243 Anadolu seyircisi görmüş olmaktadır.

Leylâ Gencer övülüyor

Geçenlerde, Roma Operasında başrolünü oynadığı Gluck'ün "Alceste"inde kazandığı büyük başarının yankıları bu sütunlarda (Bak. AKİS, sayı: 670) bildirilen, dünya

Leylâ Gencer, "Sappho" operasının bir sahnesinde
Giovanni Pacini'yi yaşatanlardan biri

Oyun: "Kartal Tekmesi"; **komedi, 3 perde.**

Yazan: Refik Erduran.

Tiyatro: Ulvi **Uraz Topluluğu** (Gençlik Parkı; Açıkhava Tiyatrosunda).

Sahneye koyan: Ulvi Uraz.

Dekor-Kostüm: Bülent Erbaşar.

Konu: Çoğu oyunlarında sosyal ve politik konulan nükteli bir dille islemiş olan yazar, **yeni oyununda, daha aktüel sorunlara değiniyor.** Bir gizli emniyet teşkilâtı bürosunda, bu teşkilâtı gülünç tipleri -ve uğraşıları- ile hicvetmek için yazılmış gibi görünen -bu yönü ile de Morojekin "Polisler"ini hatırlatan- "Kartal Tekmesi", yakışıklı, açıkgöz ve oportünist bir emniyet memurunun, teşkilâtını da kendi oyununa âlet ederek, tanınmış bir kapitalistten para sızdırmak için düzenlediği bir siyasî "çete" hikayesiyle, birden, yön değiştiriyor ve politik bir fars halini alıyor. Günümüzün "sosyal adalet", "halkı sömürülmekten kurtarmak" sloganlarının, henüz gerçek bir proletaryası teşekkül etmemiş toplumumuzda ne komik durumlara yol açtığını **göstermek** isteyen yazar, bu sloganlara safça bağlanan bir zengin aile kızı ve proletaryayı temsil eden dört hamalı demagoji gücüyle zararsız hale getirmekte zorluk çekmeyen Kompradorla, bizdeki fikir çarpışmalarının gerçekçi bir tablosunu çizmeğe çalışıyor.

Oynayanlar: Müzdat Gezen (Cafer), Tolga Tolga (Nur), Ali Yalaz (Müstecabî), Ahmet Gülhan (Şef), Ali Poyrazoğlu (Yıldırım), Ercan Yazgan (Papçum), Ulvi Uraz (Aziz), Nur İnsel (Ferhunde) v.s.

Beğendiğim: Ulvi Urazın çizdiği, her bakımdan, nefis komprador portresi. Entrikayı yürüten Yıldırım'da, güçlü bir istidat halinde beliren Ali Poyrazoğlunun sahne hakimiyeti. Hamalların Padişahı"nda Ercan Yazganın, Müstecabî'de Âli Yalazın çizdikleri canlı, renkli tipler. Salon sosyalistini temsil eden Nur'da Tolga Tiginin ve şımarık komprador karısında Nur İnselin özenli oyunları.

Beğenemediğim: Yazarın, düşüncesini savunmak için yazdığı oyuna, düşüncesi kadar sağlam bir tiyatro yapısı, inandırıcı ve sürükleyici bir vaka durumlar ve kişiler kazandıramamış olması. Bu yüzden düşüncesini paylaşıyor, nükteli repliklerine gülüyor, ama oyununa, oyun **olarak,** inanamıyoruz.

Sonuç: Yazarın dediği gibi: "Keman güzel ses çıkarma aracıdır, adamı dövmek için kullanılmaz. Ama konser vermeğe çalışırken üstünüze bir torba atılırsa kemanı üzerinde paralamak zorunda kalabilirsiniz!

Lütfi AY

ölçüsünde tanınmış sopranomuz Leylâ Gencer, şimdi, Napolideki San Carlo Operasında oynadığı "Sappho" operasıyla yeni bir başarı kazanmıştır.

Son yıllardaki verimli çalışmaları dolayısıyla Avrupa basınının kendisine geniş ölçüde yer verdiği Leylâ Gencere, bu sefer, Viyanada yayımlanmakta olan aylık "Die Bühne" -"Sahne"- dergisi -Haziran 1967 sayısında- bütün bir sayfa ayırmış ve "Sappho" temsili sırasında çekilmiş büyük bir resmini koymuştur. Derginin müzik eleştirmeni Carola Eckert, bariton Louis Ouilico ile birlikte oynadığı "Sappho" operasındaki mükemmel icrasından dolayı Leylâ Genceri övmekte ve özellikle, ünlü sopranomuzun "şeffaf bir lirizm ve indifa halinde bir hayatiyet"le Sappho'yu canlandırmış olduğunu belirtmektedir.

Sözü geçen opera, 1796'da Catania'da doğup 1867'de ölen ve Rossinî, Donizetti, Bellini, Verdi gibi ünlü bestecilerin çağdaşı olan Giovanni Pacini'nin eseridir. 127 yıldanberi unutulmuş olan bu güzel eseri. San Carlo Operasının müzik direktörlerinden Mo. Rubino Profeta, Milânodaki Ricordi arşivlerinden bulup çıkarmış ve bunca zaman sonra yeniden sahneye konulan eser, gerek İtalyada, gerek öteki ülkelerde büyük ilgi uyandırmıştır.

"Sappho"nun ilk temsilini 1840'-da vermiş olan San Carlo Operası, bestecinin 100 doğum yıldönümü vesilesiyle eseri yeniden sahnesine çıkarmış, rejisini Margherita. Wallmann yapmış, Orkestrayı Mo. Franco Capuana yönetmiş, dekorlarıyla kostümlerini de Calasanti ile Moore çizmişlerdir.

Ulvi Uraz Ankarada

İstanbul tiyatrolarının, birbirini izleyen ziyaretleriyle Başkentte tiyatro mevsimi yaz ortalarına kadar uzamış gibidir. Kent oyuncuları ve Engin Cezzar - Gülriz Sürüri topluluklarından sonra, şimdi, Temmuz başından beri Ankaraya gelmiş ve temsillerine başlamış olan Ulvi Uraz Tiyatrosuyla, İstanbul tiyatrolarının turne oyunları kapalı salonlardan açık havaya geçmektedir.

Gençlik Parkındaki Açıkhava Tiyatrosunda temsillerine başlamış olan Ulvi Uraz topluluğunun Ankara seyircisine sunduğu ilk oyun, Refik Erduranın "Kartal Tekmesi" adını taşıyan son eseridir. Topluluk, bu eseri 8 Temmuz tarihine kadar oynadıktan sonra, iki yıldanberi seyircisinin tükenmediği anlaşılan, "Hababam Sınıfı" komedisini tekrarlamaya başlıyacaktır.

S İ N E M A

Yayınlar

Batı rüzgârları

Bu sütunlarda bir yıl içinde yerli sinema yayınlarıyla ilgili üç yazı -Sayı: 617, 633, 678- yayımlandı. Acaba bu arada batı cephesinde ne oldu, bir de ona bakmak gerekir. Batı cephesi, birkaç yıldır süren ve seks üzerine dayanan, bol resimli, inceleme ve araştırmadan çok albüm niteliği taşıyan yayınlardan ayrıldı, hattâ, yalnız ayrılmakla da kalmadı, tamamiyle ters yöne, her zamankinden daha ciddî, ağırbaşlı yayınlara yöneldi. Nitekim, geride kalan bir yıl içindeki yayınların büyük bir çoğunluğunun ve en önemlilerinin monografiler, tarihler ve ansiklopediler bölümünde yer alması bunu göstermektedir.

Bu üç bölümden en zengini, monografiler olmakta devam ediyor. Hattâ bu bölümde başdöndürücü bir hız var denilebilir. Sinemanın ne kadar tanınmış sanatçısı varsa, ba--- birkaç ay aralıkla iki-üç monografinin birden bir kimseye ayrıldığı görülüyor. Öyle ki, artık yavaş yavaş sinemanın "demirbaş" kişileri sayılacak kimseler üzerindeki monografiler "doymuş" denilebilecek bir sayıya vardığından, şimdi ikinci, üçüncü derecedeki sinemacılara veya henüz yaşıyan ve meslek hayatlarının da henüz ortalarında bulunan kimselere doğru bir yönelme göze çarpmaktadır-

Monografiler alanında en bol ve titiz yayın, Fransadaki iki yayınevi tarafından yapılmaktadır. Bunlar "Cinema d'aujourd'hui" serisini yayımlıyan Seghers ile "Classique du cinema" serisini yayımlıyan Editions Universitaires'dir. Bunlara son zamanlarda İngilteredeki Zwemmer yayınevi de katılmıştır.

Seghers'in serisi, 1962'den bugüne kadar 50'ye yakın monografi yayımladı. Bunlardan 1966-1967 mevsiminde yayımlananların adlan, monografi yayınlarındaki "yeni siyaset"i kendiliğinden ortaya koymaktadır: Ya şimdiye kadar üzerinde hiç inceleme yapılmamış olanlar, ya da henüz meslek hayatlarını tamamlamamış yönetmenler. Nitekim Seghers'in yeni yayınları arasında yar alan "Elia Kazan", "Georg Wilhelm Pabst", "Vsevolod Poudovkine", "John Huston", "Joseph von Sternberg", "Rene Clement" bunlar dandır. Bu arada aynı seride, üzerinde daha önce çeşitli incelemeler yapılmış olan "Vittorio de Sica", "Mack Sennett", "John Ford", "Les Prevert" -Prevert kardeşler- de yer almaktadır.

Aynı eğilimi, Editions Universitaires'in serisinde de görmek mümkündür. Daha önce araştırma konuşmalarından meydana gelen bir kitabı katılabilir: François Truffaut'nun "Le cinema selon Hitchcock" -"Hitchcock'a göre sinema"- adlı eseri.

Zwemmer'in monografileri "The Cinema of Orson Welles" -"Orson Welles'in sineması"-, "Hitchcock's Film" -"Hitchcock'un filimleri"-, "The Marx Brothers" -"Marx Kardeşler"- dir. Bu yıl, üzerinde en çok durulan eski bir yönetmen, "Fun in a Chinese Laundry" -"bir çin ça-

"Aşk, Şehvet ve Sinema"
Sacayağı

nusu olan "Bunuel", "Keaton", "Murnau", "Visconti"nin yanı sıra "Nicholas Ray", ' Howard Hawks", "Joseph Losey", "Vincente Minnelli", "Alexandre Dovjenko" Fransada ilk defa ele alınmaktadır. Bu fransızca monografilere bir de, ünlü bir yönetmenin bir başka ünlü yönetmenle günlerce süren komaşırbanesinde şenlik"- adlı otobiyografisini yayımlıyan Joseph von Sternberg'dir. Seghres yayınlarındakinden ayrı olarak New York'taki "The Museum of Modern Art"a bağlı sinematek "The Films of Joseph von Sternberg" -Joseph von Sternberg'in filmleri"- adlı eseri yayımladı. "British Film Institute"un

N İ K Â H — Dergimiz Müessese Müdürü Tacettin Tezerin oğlu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fizik kürsüsü asistanlarından Orhan Ateş Tezer ile Göz Doktoru Nurettin İlhanın kızı Beyza İlhan -Tezer-, geçtiğimiz hafta Pazartesi günü, Ankara Gençlik Parkı Göl Gazinosu Nikâh salonunda yapılan törenle dünyaevine girdiler. Törende C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü ile kalabalık bir davetli topluluğu hazır bulundu. İnönü, Orhan Ateş Tezerin nikâh tanığı oldu ve genç evlilere mutluluklar diledi. Beyza İlhan -Tezer-'ın tanıklığını ise Harita Yüksek Mühendisi emekli Albay İlhak Subaşı yaptı.

yayımladığı "Failini" ve William .Cahnin "Harold Lloyd's World of Comedy" -"Harold Lloyd'un güldürü dünyası"-, ingilizce monografiler bölümünü kapatmaktadır.

Tarihten ansiklopediye

Sinema tarihi yayınlarına, 1949'daki ilk basımındanberi yeni basım yapma rekorunu elde tutan, bellibaşlı bütün dillere çevrilen -kısaltılmış bir türkçe baskısı bile vardır- ve bir "best-seller" haline gelen, aynı zamanda tek ciltlik sinema tarihlerinin en iyisi olan Georges Sadoul'un "L'histoire du cinema moridial" -"Dünya sineması tarihi"- ile başlamak yerinde olur. Sadoul'un kitabı bu yıl sekizinci basımına ulaşmıştır. Charles Ford ile Renee Jeanne'im bir cep kitabi serisinde çıkan üç ciltlik "Histoire illustree du cinema" -"Resimli sinema tarihi"-, gerçekte yine aynı yazarların, büyük boy 2500 sayfaya ulaşan beş ciltlik büyük sinema tarihinden özetlenmiştir. Ama bu özeti, gerek baskı, gerek kullanışlılık, hattâ gerekse sağlamlık ve özlülük yönünden büyüğüne tercih etmemek elde değildir.

Gerek Ford ile Jeanne'ın adı geçen büyük sinema tarihlerinden, gerekse Sadoul'un henüz tamamlanmamış olan daha da büyük "Histoire generle du cinema" -"Sinemanın genel tarihi"- adlı kitabından sonra bir başka büyük teşebbüs, Andre Deslandes'ın, ilk cildini yayımladığı beş ciltlik "Histoire comparee du cinema" -"Sinemanın karşılaştırmalı tarihi"- adlı eseridir. Deslandes, 330 büyük sayfada sinemanın, sinematograf öncesi olan 1826-1896 yıllarını ele almaktadır.

Daha çok amatör bir arkeolog olan ve arkeoloji üzerindeki kitaplarıyla tanınan -en tanınmışı türkçeye de çevrilen "Tanrılar, Mezarlar ve Bilginler"- C W. Ceram'ın "Archeology of the Cinema" -"Sinemanın arkeolojisi"- adlı eseri de aşağı - yukarı Deslandes'm bu ilk cildindeki dönemi konu edinmiştir. Ancak Ceram'ın, Deslandes'ın titizliğinden Çok uzak olan amatör sinema tarihçiliğini yansıtan 'kitabının hemen hemen tek önemli yanı, resimleridir.

Öteki eserler

Bir başka tek ciltlik genel sinema tarihi denemesi, yakın zamanlarda ölen ve 1932'denberi yapımcılık ve senaryoculuk yapan, ama daha çok tiyatro üzerindeki kitaplarıyla tanınan, bir ara Ankaradaki "Tiyatro Enstitüsü"nün kuruluş yıllarında emeği geçen Kenneth MacGowan'ın, 1955'te William Melnitz'le birlikte yayımladığı "The Living, Stage" adlı tiyatro tarihindeki yöntemine uygun olan "Perdenin gerisi", tıpkı onda olduğu, gibi şemalar, grafikler, resimlerle 500 büyük sayfa içinde sinema tarihini vermektedir.

Bu genel sinema tarihlerinin yanısıra ulusal sinemalara, hattâ bunların belirli bölümlerine ayrılan yayınlar yer almaktadır. Örneğin Pierre Leprohon'un "Le cinema italien" -"İtalyan sineması"-, bu ülkenin başlangıcından günümüze kadarki sinema tarihini Özetlemekte, ayrıca kronoloji, filmografi, biyografi gibi yardımcı? bölümlerle desteklenmektedir. Leprohon'un her zamanki titizliğini , yansıtan kitap aynı zamanda Seghers'in yeni bir serisini -"Cinema Club"- başlatmaktadır. Bernard Eisenchitz'in "Vingt ans du cinema italien" -"İtalyan sinemasının yirmi yılı"- ise bu sinemanın yalnız 1945-1965 arasını kapsamaktadır. Aynı sariden daha önce yayımlanan "Amerikan sinemasının yirmi yılı" "Sovyet sinemasının yirmi yılı" gibi bu üçüncü kitap da adıgeçen yılları tek tek ele alıp incelemekte, ayrıca zengin bir biyofilmografî vermektedir. Serinin ilk kitabı olan "Amerikan sinemasının yirmi yılı" da bu yıl yeniden basılmış ve, ilk baskıdaki 1940-1960 yılı esas tutulmakla birlikte, 1961-1966 yılları da eklenmiştir. İngilterede Zwemmer'in yayınladığı Roy Amesin iki ciltlik "French Cinema Since 1946" -"1946'danberi fransız sineması"-,adından da anlaşılacağı gibi, savaş sonrası fransız sinemasını -ingiliz gözüyle- incelemektedir. Peter Cowie'nin aynı serideki eseri "Svvedish Cinema". -"İsveç sineması"- ise bu sinemayı, başlangıcından günümüze kadarki tarihiyle ele almaktadır. İngiltererinin tanınmış sinema yazarlarından Roger Manvell'in son kitabı "New Cinema in Europe" -"Avrupada yeni sinema"-, İkinci Dünya Savaşından sonra büyük bir canlılık gösteren yaşlı ve genç sinemaların son yıllardaki durumunu gözden geçirmektedir.

Tarih bölümünü, Luda ve Jean Schnitzer ile Marcel Martinin birlikte hazırladıkları "Le cinema sovietique par ceux qui le font" -"Yaratanları ağzıyla sovyet sineması"-

kitabıyla kapatmak yerinde olur. Bu kitap, Sovyet sinemasının bellibaşlı sanatçılarının kendi yarattıkları sinema üzerindeki yazılarını toplıyan bir antolojidir.

Son yılların artan ansiklopedilerinin en yenileri, Raymond Bellour ve J.-J. Brochier'nin "Le dictionnaire du cinema" -"Sinema sözlüğü"- adlı eseriyle Maurice Bessy ve J.-L. Chardan'ın "Dictionnaire dü cinema et de la television" -"Sinema ve televizyon sözlüğü"- adlı eseridir. Bunlardan birincisi tek ciltlik ve 700 sayfalıktır. Sadece 300 kadar yönetmeni, etraflı ve eleştirmeli bir tutumla incelemektedir. Dört ciltte tamamlanacak olan ve şimdiye kadar iki cildi' yayımlanmış bulunan ikincisi ise, fransızcada bugüne kadar yayımlanmış olan sinema ansiklopedilerinin en büyüğüdür. Her biri büyük boy 500 sayfadan meydana gelen ve G harfine kadar varmış olan Bessy ile Chardan sözlüğünde, dünya sinemasına emeği geçenlerin en önemlileri, teknik terimler, sinema kurumları, sinemanın çeşitli sorunları yer almaktadır. Her ciltte, ayrıca, bini aşkın resim bulunmaktadır.

Ansiklopedilere ayrılan bu bölüm de, Larousse'un ansiklopedik yayınları arasında yer alan ve birçok kimsenin ortaklaşa emeğiyle hazırlanan "Le cinema" -"Sinema"- ile sona ermektedir. "Larousse"un bu yani yayını, sinemanın tarih, estetik, teknik ve ekonomisini kapsamaktadır.

Ve incelemeler

Geride bıraktığımız yıl içinde, sinemanın çeşitli konularına ayrılan incelemeler, nitelikçe birbirinden çok farklıdır. Örneğin, Paul Michael'in "The Academy Awards" -"Akademi ödülleri"-, sadece ünlü Oscar'ların başlangıcından -1927- bugüne kadarki tarihini resimlerle veren ve daha çok geniş okuyucu kütlelerine hitabetmek amacını gü-. den bir kitaptır. Amerikan müzikli filimlerinin tarihini vermek isteyen, ama bir albümden öteye pek geçemiyen John Springer'in "Ali Talking! All Singing! AH Dancing!" "Baştanbaşa sesli, şarkılı, danslı!"- adlı kitabı da bu çeşittendir. Buna karşılık, örneğin, Douglas McVay'in küçük hacimli "The Musical Film" 'Müzikli film"-i daha yararlıdır. Alexander Walker'in "The Celluloid Sacrifice: Aspect of Sex in the Movies" -"Selüloit fedakârlık: Filmlerde cinsiyetin yönleri"- ile Raymond Durgnat'ın "Eros in the Cinema" -"Sinemada Eros"- adlı kitabı, bu yazının başında sözü edilen, sinemada seks konusundaki albümlerin tutumunu hatırlatırken, Ado Kyrou'nun eskisinden çok daha geniş tutulmuş, bol resimli ve nefis baskül "Amour, erotisme et cinema" -"Aşk, şehvet ve sinema" adlı kitabı da, birbirinden hemen hiç ayrılmıyan sinema ile cinsiyet konusunun sinemada başlangıcından bu yana kadarki tarihini en iyi çizen kitaptır.

Raymond Bellour'un yönetiminde kalabalık bir sinema yazarı topluluğunun hazırladığı "Le Westerrf" -"Kovboy filmi"-, üzerinde çok incelemeler yayınlanmış bir konuyu 'değişik yönlerden almak akıllılık ve ustalığını göstermektedir. "Kovboy filmi", bu konuyla ilgilenen kimsenin vazgeçemiyeceği, kullanışlı bir kitap niteliği taşımaktadır. Claude Bonnefoy'nın "Le cinema et ses mythes" adlı eseri, geniş halk kütlelerini, uyutucu bir araç olarak kullanılması açısından, sinemanın mitolojisini inceleyen küçük, fakat özlü bir incelemedir.

TARİH

Bolşevik İhtilâli VI

Halk sarayı basıyor

22 Mart günü Petrogradda bilanço, İktidar için tam bir felâkettir. Askerî garnizondan 25 bin kişi ihtilâlcilere katılmıştır. Piyer -ve- Pol kalesinin silâh deposu yağma edilmiş, siviller ellerine 40 bin tüfek geçirmişlerdir. Polis komiserlikleri basılmış, bütün dosyalar yakılmıştır. Hükümeti tutan bin kişilik bir kuvvet, başında Kutyepof diye bir albay, Volinski Alayına hücuma kalkışmış, Albay elinde tabancayla döğüşmüş, fakat adamları kısa zamanda ayaklanmış birliğe katılmışlardır. Bir generali, General Milleri kendi erleri Vurmuşlardır. General Stakelbergin âkibeti daha da hazindir. Sabahları taze kremasız yapamadığı için Rus-Japon harbi sırasında bir ineği trenle Sibiryaya getirtmiş olan bu komutanın evini de askerler basmış, karşı koymak isteyen kapıcıyı öldürmüşlerdir. Stakelberg iki' etinde iki tabanca mütecavizlerle vuruşmuş, bunlardan onbirini temizlemiş, sokağa fırlamıştır. Fakat sokakta yakalanmış, öldürülmüş ve cesedi atların ayakları altına atılmıştır. Daha sonra kafası kesilmiş, bir kazığın ucuna geçirilmiş ve askerler onu nişangâh yapmışlardır.

Başkent sokaklarında durum buyken Dumada başka bir heyecan vardır. Çar, Dumayı feshetmek niyetini yürürlüğe koymuş, saltanat emrini Duma Başkanı Rodziankoya tebliğ etmiştir. Tebliğin yürürlük saatini İçişleri Bakanı Protopopof kendi eliyle metnin kenarına yazmıştır: 12 Mart, geceyarısı. Başta Kerenski, bir çok milletvekili Dumadadır ve Potemkinin eski sarayı kaynamaktadır.

Rodzianko o gün, saltanatı kurtarmak için burjuvazinin son gayretlerini yaptı. Çara, emirnamesini geri almasını talep eden bir telgraf çekti. Olmadı. Bakanlara istifa etmelerini ve yeni bir hükümetin kurulmasını söyledi. Olmadı. Kudreti fiilen elinde tutan Protopopof tarafından idare edilen ihtiyar Başbakan Prens Golitzin herhangi bir anlaşmayı reddediyordu. Saltanat, burjuvaziye hak tanımıyordu.

O zaman burjuvazi için tek bir yol kalıyordu: Sokakla birleşmek.

12 Mart 1917 günü, Rusyada o da bunu yaptı.

Zaten sokağa hakim olmuş halkın Dumaya girmesi gecikmedi Meclisin muhafızları kalabalığı durduracak halde değildi. Halk bir anda sarayın koridorlarını dolduruverdi. "Çarı tevkif ediniz! Bakanlarını tevkif ediniz! Sömürücüleri tevkif ediniz!" diye bağırışılıyordu.

Duma, kendisinin de İhtilâle katıldığım halka bildirmek üzere üç kişilik bir komite seçti. Bunlardan biri de, 36 yaşındaki Kerenski idi. Genç avukat günün adamı halindeydi. Kalabalığa hitaben:

"— Bu ev, artık aynı zamanda sizindir de.." dedi.

Bütün kapılar açıldı. Fakir ve sefil halk Çarlığın tarihinde ilk defa olarak bir sarayın yaldızları ve şatafatıyla karşı karşıyaydı. Orayı işgal etmekten gurur ve zevk duyuyor, her tarafına girip çıkıyordu. Biraz sonra, tertemiz saray kipkirli hale gelmişti. Maksim Gorki anlatmaktadır, ikinci ihtilâlde, Bolşevik İhtilâlinde aynı halk Kışlık Sarayı zaptettiğinde tuvaletler durürken o canım porselenlerin içine aptest bozulacak ve bundan keyif alınacaktır.

Duma, Çarın fesih emirnamesine karşılık bir Geçici Komite kurdu. Bunun başında Rodzianko vardı. Kerenski onun da üyelerinden biriydi. İki gerçek sosyalist burjuvalarla birlikte komiteye girmişti. Geçici Komite, İktidar olmak ve kudreti elinde tutmak iddiasını taşıyordu.

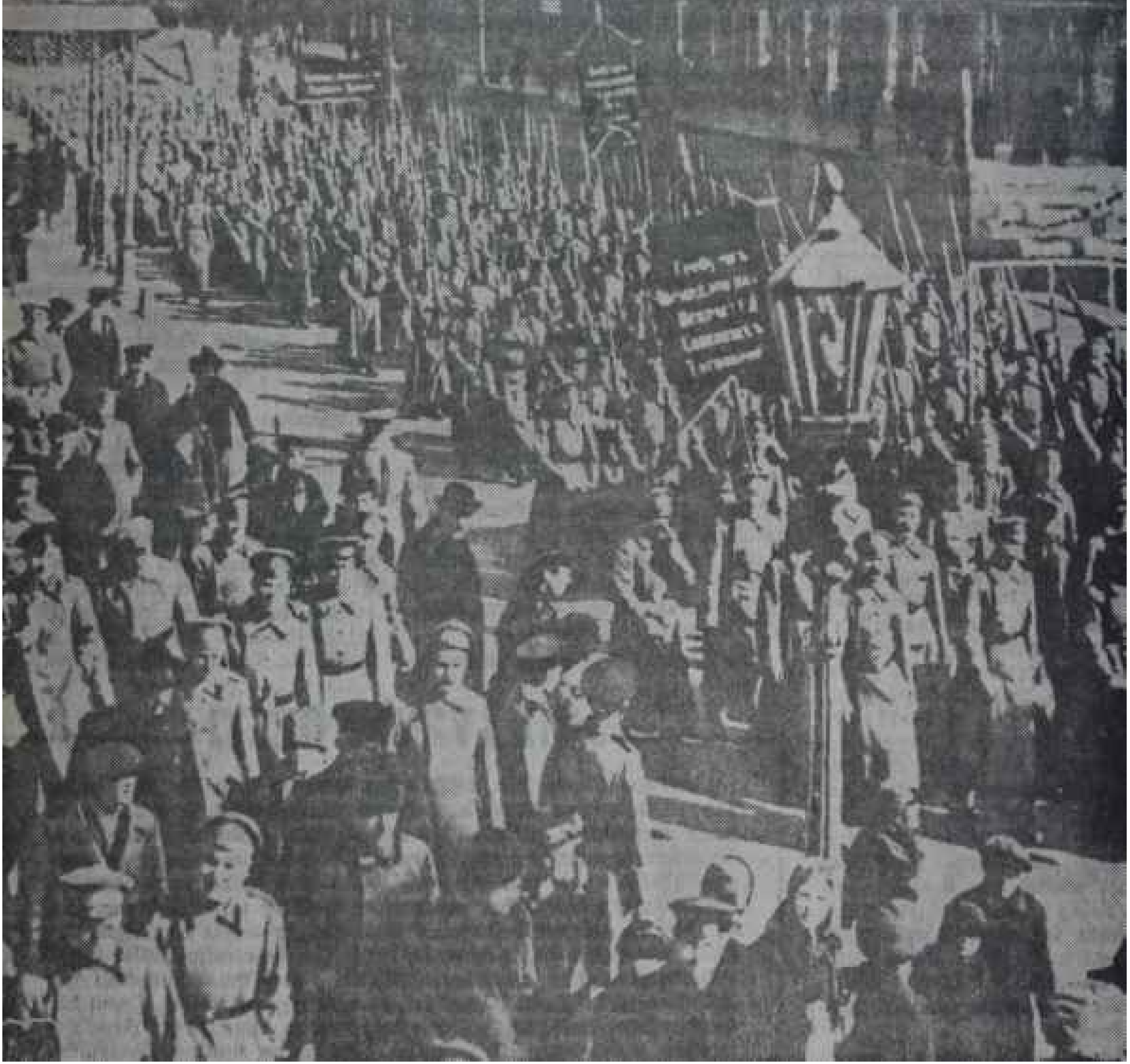
Sokakta halk yeni zaferler kazanmıştı. Piyer -ve- Pol tamamile düşmüştü. Bütün hapishaneler zaptedilmiş, mahkûmları boşaltılmıştı. Bunlar şimdi yeni misafirlerini bekliyorlardı. Kerenski kurulan rejimin düşmanlarının tevkif edilmeleri emrini verdi. Nitekim bir da bakıldı, uzun boylu, ince bir öğrenci bir ihtiyarı tevkif etmiş, getirmektedir. Tevkif edilen, Adalet Ba-

HİKÂYENİN ÖZETİ

Avrupa ülkelerinin, 1850'lerden itibaren hızlı bir fikrî gelişme göstermesine karşılık, çarların idaresindeki Ortodoks Rusyada mutlakıyet gittikçe şiddetlenmekte, aydınlarla bazı işçi ve asker toplulukları zaman zaman homurdanmaktadırlar. Rusya, İhtilâle kadar tam bir terör, suikast ve tedhiş memleketidir. İhtilâl fikri gündengüne yayılmakta, taraftar toplamaktadır. Çar II. Nikola, inisyatifi Çariçeye kaptırmış, yetersiz bir kimsedir-Halk, genellikle Çarı sevmekte, fakat Çar ve etrafındakiler bunu değerlendirmesini bilememektedirler. Sen - Petersburgdaki bir halk hareketi, "Kanlı Pazar" adıyla tarihe geçer. Duma, Çarın bir oyuncağıdır. Potemkin zırhlısı isyan eder. Marksistler ikiye ayrılırlar: Bolşevikler, Menşevikler. Başbakan Stolipin öldürülür. Prens Yusupof ile milletvekili Pruşkeviç, skandal kralı sahte papaz Rasputini öldürürler. Romanoflarını saltanatı, adım adım sona yaklaşmaktadır. Askerler, isyan eden işçilerle ve halkla birleşirler. Sol kanat cumhuriyet istemektedir, rus burjuvazisi ise meşrutiyet taraflısıdır.

Bu sırada Lenin İsviçrede, Stalin ise Sibiryadadır. İkisi de durumu dikkatle izlemektedirler. Hedefleri, çarlığı devirmektir. Dumanın Başkanı Rodzianko endişeli, Çar II. Nikola ise mütevekkildir. 8 Mart 1917'de Petrogradda panik büküm sürmektedir. Halk hiddetlidir. Açlık başgöstermiştir. Trenler donmuştur-Katinin ve Molotof, halkı kışkırtmaktadırlar. Polis, halka ateşi açar. Başbakan Protopopof hâlâ, Rusyada elli yıldan önce bir ihtilal düşünülemiyeceği görüşündedir. Oysa Rusya kaynamaktadır. Buna rağmen tiyatrolar, operalar tıklım tıklımdır. Pavlovski Alayının erleri, ihtilâlcilere katılırlar. Silâh depolan yağmalanır ve Rusyada ilk defa kızıl bayraklar açılır. Orora kruvazörü ele geçirilir. Askerlerle işçiler, artık, ihtilâlin içinde, eldedirler.

Hikâye devam etmektedir.

1917 İlkbaharında Petrogradda asker hemen tamamile ihtilâlcilerden tarafa geçmişti. Bunlar sokaklarda açık yürüyüşler yapıyorlar, generallerini ve subaylarını asıp kesiyorlar, eski rejimin temsilcisi addettikleri kimseleri tevkif ediyorlardı. Sokağa tam bir karışıklık hâkimdi.

kanı Şteklevitoftur. Kerenski, başı eğik bekleyen ihtiyara, dramatik bir edayla:

"— Bay Şteklevitof, siz halk adına tevkif ediyorum" dedi.

Dumanın Geçici Komitesinin yanında bir de İşçi Sovyeti, kurmak fikri sosyalist liderler tarafından o sırada ortaya atıldı. Fikir derhal tatbik mevkiine kondu. Bütün iş yerlerinde işçiler, saat 21'de ilk toplantısını gene Potemkinin sarayında yapacak olan Sovyete gönderecekleri delegeleri seçiyorlardı. Molotof, askerleri de kendi delegelerini bu sovyete göndermeye teşvik ediyordu.

Kışlık Saray akşama doğru bir askerî birlik tarafından işgal edildi. Başında bandosu olduğu halde gelen birliği muhafızlar selâmladılar, birlik içeri girdi. Binanın direğinde Çarlığın sarı zemin üstüne, iki başının üzerinde bir tek kırmızı taç bulunan iki başlı siyah kartalını taşıyan bayrağı dalgalanmaktaydi. Bir meçhul el bunu indirdi. Biraz sonra aynı meçhul el direğe kırmızı bîr bez parçası çekti.

Bakanlar, Mari Sarayı diye bilinen hükümet binasını terkettiler ve daha emin buldukları Amirallik binasına geçtiler. Garnizon komutanı Kabalof da kendileriyle beraber di. Kabalof durumu, bütün açıklığıyla Çara bildirdi: Petrograddaki karışıklıklar bastırılamaz bir genişlik almıştı. Hükümete sadık kuvvetler 600 piyade ile 500 süvariydi ve bunların elinde 15 makineli tüfekle 12 top vardı. Aynı anda Çariçe de Çarkoy - Selodan kocasına şu telgrafı çekiyordu: "'ihtilâl korkunç bir çap aldı. Gelen haberler müthiş."

Çarın bulunduğu Başkomutanlık karargâhı tedbir almak lüzumunu anladı. Çar, emir subayı olan General İvanofu bütün yetkilerle Petrograd üzerine yürümeye ve isyanı bastırmaya memur etti. İvanofun emrine bir emin birlik verildi-

Yeni bir rejim işliyor

Akşam Duma kaynıyordu. Bol miktarda üniformalı vardı. Fakat bunlar asker değil, asker kıyafetine girmiş işçilerdi. Elli fabrika işçisi ve üniformalı 25 kişi Sovyetin yapacağı ilk toplantıya geldiler. Delege olduklarını söylüyorlardı. Fakat ellerinde hiç bir vesika yoktu. Söz üzerine delegelikleri kabul edildi. Daha sonra onlara başkaları da katıldı. Toplantı açıldığında işçi milletvekillerinin adedi ikiyüzü bulmuştu. Derhal bir prezidyum seçildi. Seçim tartışmasız geçti. Çkeidze Başkan oldu. Başkan Vekillerinden biri, gene Kerenskiydi. Genç avukat kudreti elinde tutan iki teşekkülün ortak üyesi olmakla günün adamıydı ve en yetkili durumda görünüyordu. Prezidyumda çoğunluk, ezici bir şekilde menşeviklerdeydi. Bolşevikler, Lenini Pariste görmüş olan Steklof ile Sokolof ve Şliapnikof tarafından temsil ediliyordu. Çok kimse gibi bolşevikler de gafil avlanmışlardı.

Sovyet çalışmalarına devam ederken zafer haberleri geliyordu. Bir asker içeri dalıp bunu bildiriyor, heyecanla alkışlanıyordu. Gözde alaylardan Semenovski Alayı ihtilâle katılmıştı. Kronştad, Fin körfezinin bu kilit noktası düşmüştü-

Sovyet, bir "redaksiyon komitesi" kurdu. Bu komite, halka yapılacak tebliğleri kaleme alacaktı. Vakit geceyarısını geçmişti. Toplantı odasından içeri senyör edalı, beyaz saçlı, saygı uyandıran tipte bir profesör girdi. Bu, liberal burjuvazinin temsilcisi Pol Milyukoftu. Masaya yaklaştı ve şöyle dedi:

"— Efendiler, bir tek karar vardır: İktidarı alıyoruz!"

Şehirde bütün bunlar olurken o gece tiyatrolar halkla doluydu ve lransız artisti Victor Francen yazar Bernstein'in "Hırsız"ını oynuyordu. Baleler ise adam almıyordu.

Hadiselerin aldığı sürat Mogilefteki karargâhında bulunan Nekolayı da harekete geçmeye mecbur etti. 13 Mart sabahı saat beşte, Çarkoy - Seloya dönmek üzere "sıfır numaralı katar"ma bindi. Mesafe 700 kilometrelik düz bir yoldu ve o zamanlar 24 saatte almıyordu. Çar henüz ne yapacağını kesinlikle kararlaştırmamıştı. Ama bir şeyler yapması gerektiğini artık anlıyordu.

Aslına bakılırsa Petrogradda da ne yapılacağını bilen azdı. Fiili iktidarı almış olanların istikbal için fikirleri dağınık ve sisliydi. Çâr Nikolayla olmayacağında herkes müttefikti, Ama ondan sonra, görüşler fark kazanıyordu.

13 Martta Çar trenine binerken Başkentte karışıklıklar tekrar başladı. Dükkânlar, evler yağma ediliyordu. Önüne gelen omuzuna bir tüfek asmıştı. Silâh depolarının bütün kilitleri kırılmış olduğundan asker elbiseleri, kasaturalar, tüfekler, tabancalar ortadaydı ve ibadullahtı. Eski rejimin sorumlularına veya kötü şöhret sahiplerine ihtilâlciler cezalarını kendileri veriyorlardı. Kronştadda deniz erleri askeri valiyi kurşuna dizmişler, komutanlarını ve subaylarını öldürmüşler, karılarının, kızlarının ırzına geçmişler, korkunç bir vahşet ve rezalet hüküm sürmüştü. Helsinkide aynı şey olmuş, orada da Baltık Donanmasının başkomutanı Amiral Nepenini, Nikolaya karşı olduğu halde çapulcular vurmuşlardı.

Petrogradda bile durum daha parlak değildir. Çarın Dumayı fethetsin diye Moskovadaki topraklarından kaldırıp getirttiği Nikola Maklakof tevkif edilmiş ve Piyer-ve-Pole gönderilmiştir. Karısı hapishanenin kapısına gidip te kocasından haber sorduğunda kendisine Maklakofun kanlı gömleği verilmiştir. Önüne gelen önüne geleni tevkif etmekte, Piyer-ve-Pole gönderilenlerin sayısı mütemadiyen kabarmaktadır.' Hemen bütün eski Bakanlar, polis şefleri) amiraller, generaller birer birer yakalanmaktadır. Bunların evleri gruplar tarafından talan edilmektedir. Meşhur Protopopof Dumanın bir koridorunda Kerenskiye yaklaşmış ve şöyle demiştir:

"— Ekselans, tevkif edilmek üzere kendi rızamla gelmiş bulunuyorum.."

Duma ve Sovyet bu karışıklığa, bu sorumsuzluğa bir son verilmesi-

Asker ihtilâlcilere katılınca bütün silâh depoları kırılmış, silâhlar halkın eline geçmişti. Omuzuna tüfek asan sokağa fırlıyor, vuruşmaya başlıyordu. Ama, vuruşacak kimse de kalmamıştı ki.. Onun için bunlar ateş yakıp başına geçiyor, ısınıyorlardı.

ni istemektedir. Ama nasıl? Ortada bir iktidar vardır, balkın iktidarı, o sorumsuzdur. Sorumlu olanlar Duma ile Sovyettir. Onlar da kudretsizdirler. Üstelik iki baş halindedirler. Dumanın Geçici Komitesi askerî bir komiserlik ve bir iaşe komiserliği kurduğunda Sovyetin Yönetim Kurulu da aynı şeyi yaptı. Fakat Sovyet akıllı bir davranışta bulundu ki bu sonradan, bolşeviklerin iktidarı burjuvaların elinden almalarını çok kolaylaştıracaktın Bir de silâhlı milis teşkilâtı kurdu. Bin işçiden yüz milis Çıkıyordu. Bu, muazzam bir kuvvet olmakta gecikmedi.

Hele. silâh temininin o kadar kolay olduğu bir ortamda..

Karşılıklı oyunlar

Bir gün daha böyle geçmiştir. Şimdi, Martın 14'ü. Petrogradın manzarası pek az değişmiştir. Karlar altındaki şehirde herkes ayaktadır. Her tarafta açık hava toplantıları tertiplenmekte, hatipler konuşmakta, konuşmakta, konuşmaktadırlar. Ama kimse ne dediğini bilmemektedir. Bolşevikler bile.. Dumanın önünde halk kimin için ve niçin çar piştiğini öğrenmek istemektedir. Fakat Potemkinin sarayından bir haber sızmamaktadır. Sovyet de orada, fasılasız toplanmaktadır. İkiyüz delege üçbin olmuştur. İçeri dalan, kendini delege ilân etmiştir. Bunların çoğu sarhoştur.

Yandaki bir odada Dumanın Geçici Komitesi daha sakin ve muntazam bir toplantı yapmaktadır. Liberallerin şefi Pol Milyukof bir geçici hükümetin kurulmasına, Nikor lanın tahttan feragatinin sağlanmasına, saltanattın kurtarılmasına vs Sovyetin işlere karıştırılmamasının teminine çalışmaktadır. Halbuki Sovyetler Rusya toprakları üzerinde süratle üremektedirler ve bunların hepsi Petrograd Sovyetinin emrine girmektedir.

Nikola bir gece evvel treninden Rodziankoya haber göndermiş ve kendisiyle görüşmek istediğini bildirmiştir. Treni Dno istasyonundan geçerken kendisini vagonunda kabul edecektir. Ancak bu, Duma ile Sovyet arasındaki ilk açık çatışma nın sebebini teşkil etti. Demiryol işçileri Dumanın temsilcilerine, kendilerini Dnoya götürecek tireni ver-

Sverdlof bolşevik liderlerinin en gayretlilerinden biri oldu. İşçileri o teşkilâtlandırıyordu. Sverdlofun 1919'da yorgunluktan bitap düşüp ölmesi İhtilâl için büyük bir kayıp teşkil edecektir.

meyi reddettiler. Bunun için Sov yetten, yazılı emir getirilmesini istediler. Halbuki Sovyetin Yönetim Kurulu böyle bir mülakatın aleyhindeydi. Müzakereler uzun sürdü. Kurul, dayatıyordu. Rodziankoya ne lokomotif, ne vagon verilecekti. Bu sırada içeri, ağzı köpük içinde Kerenski girdi. Prezidyurn üyelerine sert bir çıkış yaptı:

"— Ne biçim karar bu? Tren vermeyi nasıl reddedersiniz? Rodzianko Nikolanın tahttan feragatini getirmeye gidecekti. Bütün sorumluluk sizde olacaktır.."

Genç avukat bunu söyledi ve düşüp bayıldı. Biraz sonra kendine geldiğinde -üç gecedir uykusuzdugerçi Yönetim Kurulunu ikna etti ama geç kalınmış, "sıfır numaralı katar" Dnodan ayrılmıştı.

Duma, geçici bir hükümet için gizliden gizliye çalışmaktadır. Sovyet ise böyle bir hükümeti destek Iemek için şartlarını hazırlamaktadır. İki taraf da bilmektedir ki ötekinin desteği olmadan iktidarı yürütmek kabil değildir. Fakat politikaları da, birbirinden o derece ayrıdır. Duma, başında bir naip veya niyabet meclisi bulunacak meşrutiyet istemekte, kudretini ondan almayı tercih etmektedir. Sovyete göre ise kudretin kaynağı doğrudan doğruya halk olmalıdır. İhtilâli halk yapmıştır, ölüleri halk vermiştir. İktidar da onun hakkıdır. Burjuvalar yeni bir hayale kapılmış haldedirler.

Bu çıkmazdan durumu kurtarabilecek bir tek adam vardır: Kerenski. Genç avukat iki heyetin de idare kurulu içindedir, bir ayağı Dumadadır, bir ayağı Sovyette. İki komitenin o gece yarısı ortak bir toplantı yapmalarına karar verilir.

1 numaralı prikaz

Fakat akşamın sekizinde, önemi o an anlaşılmayan bir tebliğ hazırlanmaktadır. Bunu, hazırlayan, Sovyetin redaksiyon komitesidir. Komitenin yürütücüsü bolşevik temayüllü avukat Sokoloftur. Masanın etrafım işçiler ve askerler almıştır. Bu, ihtilâl içinde bir ihtilâl olan, Petrograd Sovyetinin 1 numaralı "prikaz"ı, günlük emridir. 1 numaralı prikaz sonradan İhtilâlin kaderini ve yönünü değiştirmede büyük rollerden birini oynayacaktır.

Prikazda şöyle denilmektedir:

"Petrograd bölgesi garnizonuna. Derhal ve kesinlikle tatbiki için muhafız kıtalarının, ordunun, topçu kuvvetlerinin ve donanmanın bütün erlerine. Bilgi edinmeleri için bütün Petrograd işçilerine.

İşçi ve Asker Sovyeti aşağıdaki hususları karar altına almıştır:

1 — Her kademedeki bütün askeri birliklerde ve donanmanın bütün gemilerinde derhal, seçim yoluyla, erlerden müteşekkil temsil komiteleri seçilecektir.

2 — Sovyete henüz delegesini seçmemiş bütün askeri birlikler bir delege seçerek bunu, elinde yazıtı vesikası, 15 Mart günü saat 10'da Devlet Dumasında hazır bulunduracaklardır.

3 — Bütün siyasi davranışlarında askeri birlikler İşçi ve Asker Sovyetiyle kendi temsil komitesinin emrine uyacaktır.

4 — Devlet Dumasının askerî komisyonunun emirleri ancak, Sovyetin emirleriyle çelişme halinde olmadiği hallerde infaz edilecektir..."

Prikazın öteki maddelerinde görev dışında erlerin üstlerini selâm-

lamaları veya onlar geçerken esas vaziyet almaları kaldırtmakta, subaylara hitap ederken kullanılan "Ekselans" veya "Asaletmeap" gibi tâbirler yasaklanmakta, onların yerine "Bay General", "Bay Albay' tâbirleri konulmaktadır. Askerlere kötü muamele etmek, bilhassa onlara "sen" diye hitap etmek menedilmekte, bütün şikâyetlerin temsil komitelerine aksettirilmesi istenmektedir.

Sovyet, orduda disiplin diye bir şey bırakmayan bu 1 numaralı prikazı Dumaya danışmadan yayınladı ve Duma bundan haberdar olduğunda prikaz telgrafla bütün birliklere ulaştırılırı aktaydı, gazeteler bunu basmaktaydılar

Geceyarısı proletarya ile burjuvazinin temsilcileri Dumada toplandılar. Bu sırada Moskovanın, bir tek damla kan dökülmeksizin, liberal temayüllü General Verkhovskinin gayretiyle İhtilâle katılmış olduğu haberi gelmiştir.

İki başlı kartal

petrograd Sovyetinin temsilcileri Sukhanof, Steklof, Sokolof ve Çkeidze idi. Bunlar Dumanın Geçici Komitesinin nezdine geldiler. Kerenski bu komitenin mensubu olarak toplantıya katılıyordu.

İlk maddeler hiç çatışmasız onaylandı: Bütün toprak, askerî ve ihtilâl suçlan için af, fikir ve vicdan hürriyetinin ilânı. Fakat Romanof adı ilk ihtilâfı yarattı. Milyukofa göre Çareviç Aleksi çar olur, Miselin de naipliği ilân edilirse halk tatmin olacaktı. Zira biri bir çocuk, öteki bir sersemdi. Halk bunlardan mı çekinecekti?

Çkeidze ve Sokolof böyle bir tertibin düşünülemeyeceğini hemen belirttiler.

Bir başka anlaşma noktası harbin âkibeti oldu. Her iki taraf da bunun zafere kadar sürdürülmesinde, fakat toprak fethinin düşünülmemesinde mutabık kaldılar. Buna mukabil ordunun tekrar nasıl teşkilâtlandırılması meselesinde uyuşulmadı. Toprakların dağıtılması da ihtilâf konusu oldu.

Bu sırada bir albay içeri girdi ve Başkan Rodziankoya Genel Kurmayın özel telefon hattından Çarın bulunduğu Pskofun aradığını bildirdi. Arayan General Ruski idi ve görüşmelerden haber soruyordu. Dumanın Başkanı:

"— Tahttan feragat üzerinde herkes mutabık. Fakat Saltanatın ne olacağı meçhul.." cevabını verdi.

Rodzianko Genel Kurmaya gidip bu görüşmeyi yaparken Dumanın temsilcileri Sovyetin temsilcilerine akülarındaki Bakanlar Kurulu listesini göstermişlerdi. Başbakan ve İçişleri Bakanı Prens Lvof oluyordu. Pol Milyukof Dışişlerini alıyordu. Kerenski Adalet Bakanıydı.

Sovyetin temsilcileri hükümeti doğrudan doğruya, burjuvaların kurmasını, sorumluluğu onların almasını istiyorlardı. Bu itibarla Kerenski üzerinde bir açıklama yaptılar: Eğer Hükümete girerse sosyalistleri değil, ancak kendisini temsil edecekti. Listedeki bazı aşın sağcı isimler de Sovyet temsilcilerini tedirgin ediyordu. Mamafih Petrograd Sovyeti bu kabineyi destekleyecekti. İhtilaflı konular ise seçimle kurulacak bir Kurucu Meclise götürülecek, orada halledilecekti. Saat zaten çok ilerlemişti. Sosyalistler kendi karargâhlarına döndüler. Sabahın beşinde tekrar toplanılacaktı.

"1 numaralı prikaz" hikâyesi işte bu sırada patlak verdi. Sokaklara bolşevikler prikazı asıyorlardı. Başka bir beyanname de elden ele dolaşıyordu. Bunda "Çarın uşakları kahredilecektir!" deniliyor ve kati liamın devamı isteniliyordu. Beyannameye Sovyetteki milletvekilleri de kızdılar. Bir işçi temsilcisi:

"— İhanete uğradık. Dumayla bizi birbirimize düşürmeye çalışıyorlar. Bu beyannamenin yayılması derhal durdurulmalıdır" diye haykırıyordu.

Bir araştırma, bunun Molotof tarafından kaleme alınıp dağıtılmış olduğunu gösterdi' Dumanın ve Sovyetlerin temsilcileri sabahın beşinde tekrar biraraya geldiklerinde hiç kimsede tartışacak hal kalmamıştı. Milyukof:

"— Yarın bitirelim.." dedi.

Bu sırada Pskofta, Çar II. Nikola treninin açık yeşil salonundadır. Üzerinde Kafkas alaylarının albayı üniforması vardır. General Alekseyef ve Ruski yanındadırlar. Kendisine Başkentten ve cepheden gelen haberleri iletmektedirler. İki general de tahttan feragatin kaçınılmaz hal aldığında müttefiktirler ve bunu Çarla konuşmuşlardır. Duma da, Sovyetten habersiz, iki temsilcisini Pskofa göndermiştir. Bunlar Şulgin ile Gutçoftur.

Askerler eski rejimin ileri gelenlerinin veya ünlü generallerin oturdukları binayı sarıyorlar, zırhlı otomobillerinin namlularım oraya çevirir yorlar, içeri girip adamı öldürüyorlar, hattâ kanlarının, kızlarının ırzına geçiyorlardı.

Petrogradda karışıklığın son bulmasını isteyenler gözlerini Çariçe Katerinanın gözdesi Prens Potemkine hediye ettiği saraya çevirmişlerdi. Burjuvazinin Duması ile proletaryanın Sovyeti burada toplanıyordu-

Gün, 15 Marttır. Sabah biter. Çar hâlâ kararsızdır. Nihayet saat 15'te bir haçın Önünde eğilip dua ettikten sonra kararını söyler:

"— Tahttan feragat ediyorum!"

imparator, kardeşi Grandük Misel Aleksandroviç lehinde tahttan feragat etme kararı vermiştir. Bu, imparatorluğun ana kanunlarına ve Romanof hanedanının âdetlerine aykırıdır. Feragatin Çareviç lehine yapılman lâzımdır.

O gün öğleden sonra feragatname hazırlandı. Geceyarısı yaklaşırken "sıfır numaralı katar" pırıl pırı idi. Dumanın iki temsilcisi Çarın huzuruna alındılar. Saat 23.48 idi ki II. Nikola feragatnamenin altına parafım koydu. Metni, Saray Nazırı Frederiks de tanık olarak imzaladı. Bu, tarihi bir andı.

Çar vesikayı Şulgine verdiğinde Dumanın temsilcisi şöyle dedi:

"— Ah, bunu daha önce yapabilseydiniz.."

Çar büyük bir samimiyetle cevap verdi:

"— Hadiseler başka türlü gelişir miydi, dersiniz? Yirmilin senedir yanıldım mı, acaba?"

Nikola son bir defa Başkomutanlık karargâhına gidip mesai arkadaşlarım selâmlamak arzusunu gösterdi. Gutçof "Gitsin" dedi. Onlar trenden indiler. "Sıfır numaran katar" harekete hazırlanıyordu kî eski Çar hatıra defterine şunları , yazdı: "Etrafımda İhanet, utanç ve alçaklıktan başka hiç bir şey yok.."

Günün adamı: Kerenski

Dumada Hükümet listesi' ilk şekliyle ilân edilmişti. Sovyetin genel kurulu toplanmış, iktidarın kime verileceğini tartışmıştı. Bu esnada Kerenski salona girmiş ve bir masaya çıkmıştı. Sapsarı ve heyecanlıydı. Sovyetin milletvekillerine hitaben dedi ki:

"— Arkadaşlar, bana güveniniz vardır. Size sormadan Hükümete katılmak için mutabakatımı vermek mecburiyetinde kaldım. Adalet Bakanı oldum. Yaptığım ilk iş bütün siyasi mahkûmların affını ilân etmek ve 1914'te tevkif edilerek Sibiryaya sürülmüş olan bolşevik milletvekillerinin kendilerine gösterilmesi gereken saygı ve itibarla geri getirilmelerini emretmek oldu"

Kerenski coşkun şekilde alkışlandı. Bu suretle Yönetim Kurulunun vermediği itimadı Sovyetin genel Kurulu genç avukata veriyordu.

Çarın tahttan feragati üzerine Grandük Nikola tekrar orduların Başkomutanı oluyordu. Bu sıfatıyla hemen bir günlük emir yayınladı. Diyordu ki:

"— İktidar, vatanın yüksek menfaatlerinin icabı, Geçici Hükümetin eline tevdi edilmiştir. Ben, Başkomutan olarak onun yetkilerini tanıyorum ve bu suretle asker olarak görevimi yapıyor, sizlere de emsal teşkil ediyorum."

Fakat Petrograd Sovyetinin bir emrivaki olarak yayınlamış bulunduğu 1 numaralı prîkaz çoktan birliklerin eline geçmiş ve askerler ona göre davranmaya başlamışlardı. Subaylar kendilerine itaat ettirtmek için dünya kadar sıkıntı çekiyorlardı. Bilhassa serkeş askerler hayatlarından çok memnundular. Hepsi birer subay kesilmişlerdi! Hattâ, subaylardan daha kudretliydiler.

Hükümet, orduyu Sovyetin hakimiyetinden çıkarıp kendi hakimiyeti altına alamazsa hiç bir şansa malik bulunmadığım derhal anladı. Bundan dolayıdır ki aldığı ilk tedbir Petrograda askerî vali olarak General Lavr Kornilofu tayin etmek oldu. Kabalof azledilmiş ve tevkif olunmuştu. Kornilofun yaygın bir şöhreti, asker üzerinde büyük nüfuzu vardı. Son derece cesurdu, birliklere hâkim olmasını biliyordu. Çekik gözlü, asyalı tipinde bir rustu. Avusturyalıların eline esir düşmüş, oradan kahramanca kaçabilmişti. Savaşlardaki başarılan onu Rusyanm 1 numaralı komutanı yapmıştı.

Sovyet, Kornilofun Petrogradın başına getirilmesinden hoşlanmadı. Kornilofu şahsî bir darbe yapmaya muktedir, muhteris bir asker gözüyle görüyordu. Pek âlâ kendi hesabına askerî bir darbeye teşebbüs edebilirdi. -Nitekim, edecektir de..-. Fakat Hükümet kararından cayma di. Zaten Hükümet demek, artık âdeta Kerenski demekti ve Kerenski ile Kornilof ailece tanışıyordu.

Nikolanın tahttan feragati, Geçici Hükümetin kurulması Petrograd sokaklarını sükûnete kavuşturdu. Karışıklıklar, gösteriler durdu. Halk böyle şeylere alışık olmadığından yorulmuştu. Kaynayan, hâlâ Dumaydı. Milletvekilleri bütün Romanoflara karşı, serbest bırakılmış Nikolaya karşı, meşum Çariçeye karşı, Grandük Mişele karşı ateş püskürmekte devam ediyorlardı. Bu kadar ihtilâl olmuş, Romanoflar bir ucundan gene de Rusyanın başında kalmayı becermişlerdi. Halbuki ni-

yet, bir Cumhuriyet olmak değil miydi?

Hükûmet Romanoflara karşı açıktan bir vaziyet almaya yanaşmadı. Meseleyi bir kriz yaratarak haletmek istiyorlardı. Bunun üzerine Dumanın Geçici Komitesi tarafından Ulaştırma Komiserliğine getirilmiş olan sağ kanattan bir milletvekili, Aleksandr Bublikof bütün tren istasyonlarına şu mesajı gönderdi:

"— Herkese. Herkese. Herkese. Sıfır numaralı katar nerede görülürse derhal durdurulacaktır.."

Bu mesajı takiben Dumanın temsilcileri, Prens Lvof, Rodzianko, Kerenski Grandük Miselden taht üzerindeki haklarından feragat etmesini istediler ve bunu sağladılar. Rusyada saltanat böylece sona, ermiş oluyordu.

Durumdan bir, Çariçe Aleksandra Feodorovnanın haberi yoktu. İki günden bezi Çarkoy-Seloda kocasından ne bir mesaj, ne bir mektup almamış halde beklemekteydi. Amcası Grandük Polü çağırtmıştı. Pol, 16 Mart sabahı geldi. Hiç bir şey söylemeksizin İzvestia gazetesini uzattı. Gazete II. Nikolanın tahttan feragat ettiğini yazıyordu. Çariçe:

"— Olamaz. Bu, bir yalan.." diye haykırdı.

Bu sırada parktan bir alkış sesi yükseldi. General Kornilof Çariçeyi, daha doğrusu sabık Çariçeyi görmeye gelmişti. Askerler ona tezahürat yapıyorlardı. Aleksandra Generali kabul etmekte fazla müşkilât göstermedi. Zaten "kahraman bir komutan" olarak adını biliyordu.

Siyahlar giyinmiş, halde Generali kabul edeceği salona geldi. Garip bir tesadüf, salonda Fransanın hediyesi olan bir goblen halı vardı. Marie - Antoinette ile çocuklarını gösteriyordu.. Çariçe:

"— General, yoksa sizde mi cumhuriyetçisiniz?." dedi.

Kornilof şu cevabı verdi::

"— Ben rusum, Madam. Size siz ve Albay Romanof hakkında alınan kararı okuyacağım."

Çariçe merakla sordu:

"— Albay Romanof da kim?"

"— Eski imparator, Madam."

Kararda şöyle deniliyordu: "Eski Çar II. Nikola ve eşi hürriyetlerinden mahrum tutulacaklardır. Birincisi Çarkoy-Seloya getirilecek ve.."

İmparatoriçenin etrafı, Kornilof dışarı çıktığında holde toplanmıştı. Kornilof, Çariçenin sırdaşı Madam Virubovayı göremeyince telâşlandı.

"— Kızıl geçirmekte olduğundan yatıyor" dediler.

Kornilof şöyle dedi:

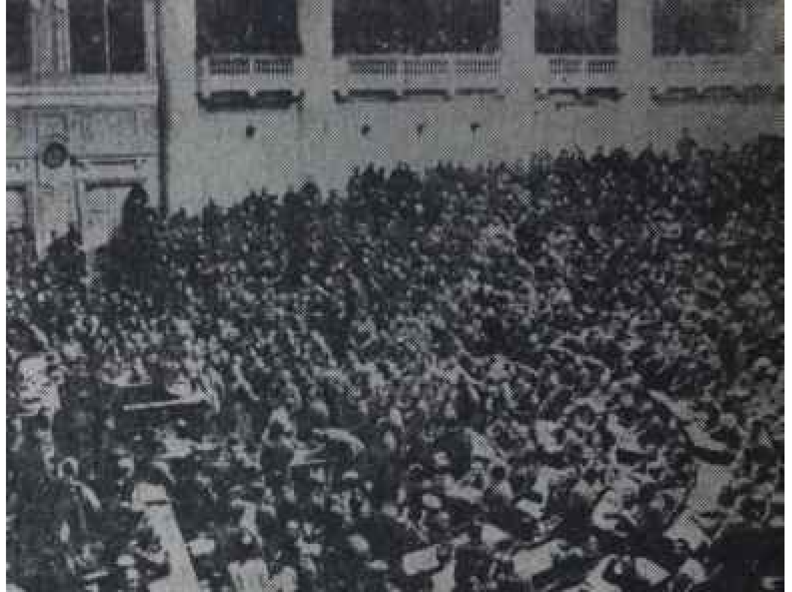
"— Kızıl, Piyer-ve-Polde de tedavi edilir..!'

manoflar düşmek üzereler.."

Vladimir İliç sesi kesilmiş halde sapsarıdır. Hemen şapkasını alır, eski paltosunu giyer ve sokağa fırlar. Gazette de Lausanne'ın ilân tahtalarında tarihi haber bütün tafsilatıyla yazılıdır. Lenin mırıldanır:

"— Böyle bir anda burada tikilıp kalmış olmak ne acı."

Hemen Berne, Zinoviyefe bir telgraf çeker ve ondan Zürihe gelmesini ister. Sonra evine çekilir ve "Uzaktan beş mektup" adı altında anılacak mektuplarından ilkini Rusya içindeki komitesine yazar. Mektup,

İşte, Petrograd Sovyeti. İşin başında işçilerin ve askerlerin temsilcilerinin adedi ikiyüz iken sırtına her üniforma geçiren içeri daldı ve Sovyet 3 bin üyeli muazzam bir heyet haline geldi. Tabii kimse kimseden haberdâr değildi. Ama Lenin, bu sovyetin kendisine iktidar yolunu açacak organ olduğunu derhal anladı.

Lenin ve öteki bolşevikler

Lenin Zürihteki basit ve sade döşenmiş apartmanında -Leninin bütün hayatı son derece basit olmuştur- yemeğini yemiş, kütüphaneye gitmek üzere çıkacaktır. Eşi Krupskaya bulaşıkları yıkamaktadır. Kapı vurulur. Gelen Bronski adında Polonyalı bir ihtilâlcidir. Nefes nefese olan Bronski müthiş haberi verir:

"— Rusyada ihtilâl patladı. Ro-

İsveçteki irtibat ajanı Aleksandra Kolontay vasıtasıyla yerine ulaştırılacaktır. Onda dediği şudur:

"Sovyet, halkın bütün fakir kütlelerinin, yani yüzde doksanının menfaatlerini temsil eden işçi hükümetin ilk nüvesidir. Şimdi yapılacak iş yeni kütleleri ayaklandırmak, onlara yeni işaretler vermek, yeni teşekküller kurmak ve ispat etmektir ki ancak bir işçi sovyeti iktidara silâh gücüyle tam sahip olursa barışı sağlayabilir."

Aynı haberi aynı zamanda alan

Romanofların sonuncusu: II. Nikola tahtından feragat ettikten ve tutuklandıktan sonra. Başından tacı çıkarılır çıkarılmaz eski İmparator derhal çökecek, sakat, yorgun, bitkin bir adam olacaktır. Zaten bolşeviklerin iktidarı almalarıyla birlikte Nikola, bütün ailesiyle birlikte, sürgün yerinde vahşice katledilecektir.

bir başkası, "rus marksizminin babası" Plekhanoftur. Plekhanof her yıl olduğu gibi o kış da San Remonun çiçekli sırtlarından birindeki bir villada veremini tedavi etmeye çalışmaktadır. Karısı ve iki kızıyla yemek yemektedir ki hizmetçi içeri giren

"— Eczacı haber gönderiyor. Rusyada ihtilâl patlak vermiş.."

Plekhanof haberi inanılmaz bir sükûnetle karşılar. Yemeğini bitirir, haberi teyid için şehre iner. Haber doğrudur. Lenin gibi Plekhanofun da tek düşüncesi derhal Rusyaya dönmektir.

Başka bir grup New York'ta, Bronx sokağının 164 numarasındadır. O mülteci grupunun başında Troçki vardır. Troçki gazetelere yazılar yazmakta, konferanslar vermekte, ay sonlarım da tiyatrolarda figüranlık yaparak getirmektedir. Haber orada da bomba tesiri yapar. Onların da arzusu Rusyaya gitmektir. Gidecekler ve ihtilâlin meşalesini ellerine alarak burjuva ihtilâlini bir proletarya ihtilâli halinde mecrasına sokacaklardır. Sokak ayaklanmasını proletarya yapmamış mıdır ki?

Dünyanın öteki ucunda, Sibiryada da eş bir heyecan hüküm sürmektedir. Stalin ve Kamenef, genel affin resmen ilânını beklemeden Petrograda doğru yola çıkmışlardır bile.. Sibirya, kurdan zincirlerin sesleriyle inlemektedir. Bütün sürgünler kafileler halinde yollara düşmüşlerdir. Bunların çoğu militan bolşevikler, bolşeviklerin en ileri gelenleridir. Onlar da iktidarı burjuvaların elinden almak için koşmaktadırlar. Yıllardır hazırladıkları patlama olmuştur. Şimdi bunu, kendi niyetlerindeki hedefe kavuşturmak lâzımdır.

Gelecek Yazı

Kerenski devri

YALNIZ BANKACILIK HİZMETLERİNDE DEĞİL...

TÜRKİYE İŞ BANKASI

faydalı yatırımlarıyla da memleket hizmetindedir

Memleketimizde mevcut ... sanai işletmelerin hemen hepsine İş Bankası ya iştirak suretiyle sermaye yatırmış, ya da müteşebbislerine kredi vermek suretiyle alâkasını esirgememiştir.

Türkiye İş Bankasının sermayesinin tamamına veya bir kısmına sahip olduğu müesseselerden bazıları:

PAŞABAHÇE ŞİŞE VE ZÜCCACİYE FABRİKASI
ÇAYIROVA PENCERE CAMI FABRİKASI
İPEKİŞ MENSUCAT FABRİKASI
TÜRKİYE ŞEKER FABRİKALARI
TÜRKİYE ÇİMENTO SANAYİİ
TÜRKİYE PETROLLERİ
TÜRK - PİRELLİ LASTİKLERİ
VİTA VE SANA YAĞLARI FABRİKASI
RASAK ELEKTROLİTİK BAKIR VE MAMULLERİ
GENERAL ELEKTRİK AMPUL FABRİKASI
İZMİR METALURJİ FABRİKASI
EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI
KORUMA TARIM İLAÇLARI
ANADOLU SİGORTA
ANKARA SİGORTA
MİLLİ REASÜRANS
DESTEK REASÜRANS
TÜRKİYE SINAİ KALKINMA BANKASI
SINAİ YATIRIM VE KREDİ BANKASI
ULUDAĞ SANATORYUMU

TÜRKİYE İŞ BANKASI paranızın... istikbalinizin emniyetidir